

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Vliv sociálního klima na chování dětí na základních školách

Diplomová práce

Jméno autora: Jana Vráželová

Jméno vedoucího práce: doc. Ing. Lucie Kozlová, PhD.

2007

Influence of the Social Climate on the Childrens Behaviour at Primary Schools

ABSTRACT

The 20th century and the beginning of the 21st century have brought a lot of changes in all people's lives. There was The big economic crisis, two world wars, totalitarian regime and terrorostic attacks. But there were also some positive events. The 20th century was influenced by progress in car and aircraft industry, medicine and the media.

These events intervned in society, in every individual's life. This happened in the Czech republic too. Except for these events, our country was influenced by totalitarian regime and the following coming of democracy. How has it changed people's lives and children's behavior in a century, that is also called „the century of child“?

The aim of this Diploma Work was to map the Influence of the Social Climate on the Childrens Behaviour at Primary Schools in South Bohemian region. A partial aim of the Diploma Work was to compare facts from literature from 70th and 80th years of 20th century and from 90th years of 20th century and after year 2000.

I used a secondary data analysis. I compared books and articles about upbringing. Some of them were edited in 70th and 80th years of 20th century and some books and articles were edited in 90th years of 20th century and after year 2000. This method was supplement wit semistandardized interviews with 25 primary and secondary school teachers. The main quota was the teachers' age. They had to be older than 40 years to be able to compare children's behavior before and after 1989.

The results of the interviews showed, that most of asked teachers feel the change in children's behavior after coming of democracy in the Czech republic. These teachers think, that it is caused by political change in our country. This fact agrees with literature resources I used in my Diploma Work only partialy. Most of the resources coincide, that the change of the children's behavior is caused by general development of society, the coming of democracy is only a part of this development. In the research following hypotheses were determined:

Hypothesis 1

Behavior of today's children isn't caused only by the coming of democracy.

Hypothesis 2

Playing PC games and watching TV is the most frequent way of spending children's free time.

Hypothesis 3

Older generation of teachers adapt badly to modern teaching techniques.

This Work should help teachers to realize, that not only a political system changes children's behavior.

This Work should also help parents and schools to realize, that society development changes children's behavior. Today's children are surrounded by many stimulations, material things etc. This could also change their behavior, values and attitudes.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vliv sociálního klima na chování dětí na základních školách vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích .....

Podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce doc. Ing. Lucii Kozlové, PhD. za vedení a poskytnutí cenných rad při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Jitce Jakubčové za velkou pomoc a čas, který mi věnovala při psaní této práce.

Obsah

Úvod	8
1. Současný stav	9
1.1 Periodizace duševního vývoje	9
1.1.1 Mladší školní věk	9
1.1.2 Starší školní věk	10
1.2 Utváření osobnosti	12
1.2.1 Procesy ovlivňující utváření osobnosti	13
1.2.2 Socializace	14
1.3 Výchova	16
1.3.1 Definice výchovy	16
1.3.2 Společenská determinace výchovy	17
1.3.5 Druhy výchovy	17
1.3.4 Objekt výchovy	18
1.3.3 Faktory vstupující do výchovného procesu	19
1.3.7 Vnitřní a vnější podmínky výchovy	20
1.3.6 Prostředky výchovy	20
1.4 Prostředí	21
1.4.1 Sociální klima	23
1.5 Politická situace v České republice v 70.a 80 letech 20. století a po roce 1989	23
1.5.1 Politická situace v České republice v 70.a 80 letech 20. století	24
1.5.2 Politická situace v České republice po roce 1989	27
1.6 Rodina	28
1.6.1 Základní funkce rodiny	31
1.6.2 Výchovné styly v rodině	32
1.6.3 Charakteristika současné rodiny	32
1.7 Škola	36
1.7.1 Funkce školy	38

1.7.2 Škola – instituce pro společnost	39
1.8 Volný čas dětí	39
1.8.2 Vrstevnické skupiny	41
1.8.1 Hromadné sdělovací prostředky	42
2. Cíl práce a hypotézy	46
3. Metodika výzkumu	47
3.1 Použité výzkumné metody	47
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru	48
4. Výsledky výzkumu	49
4.1 Polostandardizované rozhovory s pedagogy základních škol	49
4.2 Shrnutí výsledků polostandardizovaných rozhovorů s pedagogy základních škol	94
5. Diskuse	105
6. Závěr	116
7. Seznam použitých zdrojů	117
8. Klíčová slova	124

Úvod

Dvacáté století a začátek století jednadvacátého přinesl v životě lidí mnoho změn. Ve dvacátém století život lidí zasáhla velká hospodářská krize, dvě světové války, totalitní režim a mnoho dalších válek a revolucí. Ale kromě těchto negativních stránek dvacátého století, zde byly i stránky pozitivní. Velký rozvoj zaznamenal automobilový a letecký průmysl, medicína a média. Například v roce 1901 se uskutečnilo první rádiové spojení přes Atlantik, v roce 1903 první motorový let, v roce 1928 došlo k objevení penicilínu, od roku 1953 zde máme nový věk televize. Díky tomu všemu došlo k různým změnám hospodářským, politickým a ekonomickým.

Jednadvacáté století také nezačalo příliš šťastně – tím mám na mysli řadu teroristických útoků. To vše velkou mírou zasáhlo do života společnosti, do života každého jedince. Ale také díky tomu postupně došlo k propojení celého světa, k tzv. globalizaci.

Tyto události se nevyhnuly ani České republice. Ale kromě zmíněných událostí byla naše země také zasažena vlivem totalitního režimu a následným příchodem demokracie. Jak to ovlivnilo život člověka a hlavně život a chování dětí ve století, které je také mimo jiné nazýváno „stoletím dítěte“?

V médiích často slyšíme o problematice dětské kázně na základních školách i mimo ni. Proto jsem se rozhodla vypracovat tuto diplomovou práci a nazvat ji *Vliv sociálního klima na chování dětí na základních školách. Zajímalo mě, jak pedagogové vnímají současnou kázeň dětí na základních školách, jestli řešili stejný problém s dětskou kázní před příchodem demokracie, která ovlivnila myšlení a chování nás všech. Ovlivnila demokracie i chování dětí na základních školách?*

1. Současný stav

V diplomové práci se zabývám vlivem sociálního klima na chování dětí na základních školách. Chování člověka je podmíněno, zejména v raném věku, vrozenými dispozicemi, postupně však získává rozhodující význam vliv prostředí, zejména výchova (16). Toto vše je rozebíráno v následujících podkapitolách.

1.1 Periodizace duševního vývoje

Vývoj jedince je zcela individuální, závislý na mnoha vnějších a vnitřních faktorech, které v průběhu života na jedince působí (50). Já se ve své práci zabývám dětmi na základních školách. Tento školní věk se z pedagogického hlediska člení na mladší a starší školní věk.

1.1.1 Mladší školní věk

Jedná se o věkové období od nástupu do školy do 11ti – 12ti let, resp. do známek prvního dospívání s průvodními psychickými projevy.

Po 6. roce věku dítěte se znatelně mění tělesná i psychická struktura osobnosti dítěte. Vývoj obou složek nemusí probíhat v harmonii. Nápadný je především růst končetin. Dítě je vytáhlejší. Baculatost obličeje přechází do vyspělejší podoby (50). Zdokonaluje se senzomotorická koordinace a motorická výkonnost (vytrvalost, pohyblivost i obratnost). Dosud se rozvíjela především hrubá motorika, nyní se zlepšuje výkon i v jemné motorice (17).

Vstup do školy představuje pro dítě zásadní životní změnu. Probíhá proces akulturace, přizpůsobování se novému prostředí, osvojování si nových sociálních rolí a specifických způsobů komunikace s učiteli a spolužáky. Po sociální stránce se předškolní dítě mění ve školní náhle, okamžikem zahájení povinné školní docházky.

Dostává se do situace, kdy je jeho výkon opakovaně srovnáván a hodnocen podle určitých kritérií. To působí na sebedůvěru a sebehodnocení dítěte (17). Pro další zdárný vývoj je důležité, zda si v tomto období dítě vytváří kladné sebehodnocení. K nízkému sebehodnocení často dochází u dětí, které nejsou schopny plnit (často nereálná) očekávání rodičů či učitelů, nemají dobrý školní prospěch nebo se nedokáží

dobře přizpůsobit školnímu režimu **(50)**. Potom se zde mohou vyskytovat školní fóbie, poruchy životosprávy, neurotické návyky aj.

Učení, které je v mladším školním věku hlavní činností, ovlivňuje všechny psychické funkce a ty se zdokonalují **(17)**. S nábívkou psaní, čtení a počítání se rozvíjejí všechny poznávací procesy a celá osobnost dítěte. Pro tento věk je typický přechod z předškolní úrovně prelogického myšlení do stádia konkrétních logických operací, které jsou vázány na názorovou složku **(50)**. Předškolák je více orientován na vlastní přání, na fantazii, školák na to, co by mělo být správné, ideální, soustředí se na sebe a na své nitro **(6)**.

Vnímání se stává detailnějším, pozornost vyzrálejší. Autoregulace je vyspělejší, školní dítě by mělo být schopno oddálit bezprostřední uspokojení nebo se ho dokonce i vzdát. Začínají se rozvíjet vyšší city (etické, estetické, sociální, intelektové).

Potřeba kontaktu s vrstevníky je jednou z nejdůležitějších potřeb školního věku **(50)**. Je to období extravertze, kolektivního života a vztahů. Sociální role žáka přináší nové společenské postavení, dítě rozšiřuje své sociální zkušenosti a odpoutává se od rodiny. Rodinné vztahy však zůstávají základem citové jistoty dítěte.

Hodnotová orientace a sociální kontrola jsou zpočátku velmi labilní, závislé na situaci a autoritě. Během tohoto období se sociální normy morálního jednání začínají stabilizovat. Morální vývoj je silně ovlivněn výchovnými postupy a způsobem interakce mezi členy rodiny **(6)**.

V rámci svědomí (sociálních kontrol) ví, co se smí a nesmí, jaké chování je žádoucí i nežádoucí bez dohledu dospělého. Má zvnitřněné zákazy a příkazy **(50)**.

Hra je stále významnou činností. Je složitější, reálnější, výrazný je moment soutěživosti **(17)**.

1.1.2 Starší školní věk

Zahrnuje období prepuberty a vlastní puberty. Jde o období, které začíná přechodem dítěte na druhý stupeň základní školy a trvá do ukončení povinné školní docházky.

Jde o dynamické, náročné, přechodné období mezi dětstvím a dospělostí.

Starší školní věk patří do období dospívání, které lze charakterizovat na jedné straně jako úsek vymezený prvními známkami pohlavního zrání (prvními sekundárními pohlavními znaky) a akcelerací růstu, na straně druhé dovršením plné pohlavní zralosti (plné reprodukční schopnosti) a dokončením tělesného růstu.

Období dospívání tedy rozlišujeme na *období pubescentní* (starší školní věk) a *adolescentní*.

Období pubescentní zahrnuje *fázi prepuberty* (11 – 13 let) a *puberty* (do 15ti let).

Současně se zráním tělesným dochází nerovnoměrně i ke zrání psychickému a sociálnímu (tzv. změny pubertální) **(50)**. Tyto změny jsou znatelnější i proto, že přicházejí po relativně vývojově klidném období mladšího školáka.

Typické pro toto období je rozdílná akcelerace vývoje nejen mezi chlapci a dívkami, ale i u téhož pohlaví. Je zde odlišný nástup fyziologických i psychických změn v závislosti na pohlaví – u dívek nastupují tyto změny dříve **(6)**.

Fáze prepuberty začíná prvními známkami pohlavního dospívání, objevením prvních sekundárních pohlavních znaků a urychlením růstu. Končí nástupem menarché (první menstruace) u dívek mezi 11. – 13. rokem a analogickým vývojem u chlapců (první noční polucí), ale o 1 – 2 roky později **(50)**. V této fázi dochází ke změně tělesných proporcí, zejména k růstu končetin – tzv. období vytáhlosti **(6)**. Děti začínají více přemýšlet o sobě, začínají si utvářet svůj vlastní názor, přestávají bezvýhradně souhlasit s dospělými. Prosazují své „já“. Toto období bývá také nazýváno jako *druhé období vzdoru a negativismu*.

Fáze vlastní puberty je důležitým biologickým mezníkem. Trvá do dosažení reprodukční schopnosti (do 15ti let). Změny v růstu a vzhledu pokračují, nápadnější jsou změny i v psychice – emoční nestabilita, časté a nápadné výkyvy nálad, přecitlivělost, snadná citová zranitelnost a vztahovačnost, impulsivní jednání, nedostatky v sebeovládání, zvýšená unavitelnost, snížená koncentrace pozornosti, snížená schopnost učení **(50)**.

Období od 11ti do 15ti let je také důležité pro vytváření vlastní identity. Dospívající si uvědomuje své „já“ a zabývá se především tím, jaký by nechtěl být. Pozoruje se, zkoumá intenzivně svůj zevnějšek. Sebepojetí je labilní, časté jsou pocity

nejistoty, nespokojenost se sebou samým. Pokračuje proces emancipace od rodiny. Hovoří se o *krizi rodičovské autority*, kdy mladý člověk odmítá závislost na rodině a hledá oporu ve skupině vrstevníků. V této době se kamarádi stávají neformálními autoritami s větším vlivem než dospělí. Potřeba přátelství intimního vztahu je v tomto období velice silná. Posiluje sebeúctu a sebevědomí (17). Přátelství z tohoto období často přetrvávají až do dospělosti (50).

Rozvoj poznávacích procesů je v tomto období značný. Učební činnosti jsou velmi efektivní, opírají se o logické vztahy a pochopení struktury. Ožívuje se fantazie a imaginace, které se projevují v pubertálním snění, zamilovanosti, pubertální tvorbě. Vývoj intelektu se blíží svému vrcholu. Myšlení je pružné, tvořivé, důsledné a systematické (17).

Vztah k učitelům v období pubescentním se nápadně mění. Žáci odmítají akceptovat pouhou formální autoritu. Autoritou je ten, kdo jim nějakým způsobem imponuje, koho si mohou vážit.

Zájmová činnost se prohlubuje a specializuje. Objevují se úvahy o volbě povolání. Na konci tohoto období se dítě zaměřuje na profesionální orientaci (50).

Zatímco v období prenatalním, perinatálním, novorozeneckém, kojeneckém, batolecím a předškolním má zásadní vliv na dítě *rodina*, ve školním období jsou to *navíc škola a vrstevníci*.

1.2 Utváření osobnosti

Každé dítě je osobnost, je to společenský tvor, který získává svoje specificky lidské vlastnosti v průběhu života ve společnosti (27).

Osobnost je bio-psycho-sociální jednotka (interakce psychických, somatických a sociálních jevů), syntéza všeho původního (zděděného, vrozeného) a získaného (osvojeného během individuálního vývoje). Její podstatnou charakteristikou je typičnost, pro daného jednotlivce, projevující se chováním, jednáním a sebeuvědoměním. Jedná se o organizovaný, integrovaný celek, v němž jsou jednotlivé části vzájemně spjaty a ovlivňují se. Struktura osobnosti je relativně stálá, avšak otevřená vůči formativním vlivům.

Vývoj osobnosti je i přes neustálý vývoj v průběhu života kontinuální (každá vývojová fáze vychází z té předcházející a navazuje na ni). Každá osobnost je součástí určitého prostředí (přírodního, společenského), které jí v určité míře ovlivňuje, a na které ona sama specificky působí.

Osobnost se utváří v interakci s vnějším prostředím. Činitelé, kteří ovlivňují utváření a vývoj osobnosti můžeme rozdělit do dvou skupin:

- *Vnitřní činitelé (biologičtí, endogenní)* – zahrnují především dědičnost (přenos vlastností z generace na generaci) a vrozenou výbavu člověka. V dětství se biologičtí činitelé uplatňují více, s přibývajícím věkem jejich vliv klesá.
- *Vnější činitelé (exogenní)* – zahrnují vlivy prostředí přírodního, kulturního a sociálního (51).

1.2.1 Procesy ovlivňující utváření osobnosti

Vývoj určený dědičností a vnějšími vlivy se realizuje prostřednictvím procesu zrání a učení.

Zrání je projevem realizace určitého genotypu (souboru dispozic k rozvoji určitých vlastností, genotyp v interakci s prostředím vytváří fenotyp – osobnost s jejími charakteristickými projevy) a projevuje se zákonitou posloupností změn ve stavbě a funkci organismu. Představuje určitý časový program pro psychický i tělesný rozvoj jedince (52). Program zrání je dán geneticky, ale na jeho realizaci se podílejí i vnější faktory. Výsledkem těchto změn je *zralost*.

Učení se projevuje různými změnami v psychických procesech a vlastnostech navozenými zkušenostmi (51). Obvykle probíhá v interakci se sociálním prostředím, které dítěti poskytuje podněty určitého typu. Podmínkou smysluplného učení je ovšem nejen dostatečná podnětnost prostředí, ale i jeho srozumitelnost a stabilní strukturovanost. Potřeba účinného učení je základní psychickou potřebou, která uvedeným způsobem napomáhá realizovat rozvoj lidské psychiky (52).

Zrání určuje předpoklady pro učení a učení může stimulovat procesy zrání (51). Vztah zrání a učení má charakter interakce. Program zrání, který je dán genetickým

aparátem, je trvalého, vcelku neměnného charakteru. Mnohem proměnlivější jsou možnosti působení vnějšího prostředí, které určují konkrétní varianty rozvoje určitých psychických vlastností nebo procesů. Zrání určuje předpoklady pro efektivní učení a učení může, i když mnohem omezeněji, stimulovat procesy zrání. Pro úspěšný vývoj je potřeba, aby dědičné předpoklady i vlivy prostředí byly v normě a aby zrání i učení působilo ve vzájemném souladu i časové shodě (52).

1.2.2 Socializace

Utváření osobnosti se děje pomocí procesu nazvaného *socializace*. V dnešním smyslu tento termín poprvé použil É. Durkheim (1858 – 1917, francouzský sociolog, který je řazen mezi tzv. otce moderní sociologie). Durkheim tímto pojmem označil postup, prostřednictvím kterého připravují dospělí dospívající generaci na život ve společnosti a dělají ze sociálně nevyspělých lidí bytosti schopné společenského jednání. Použil tento pojem jako alternativní k pojmu výchova (33).

Socializace je proces individuálního vývoje ve společenských podmínkách, během něhož dochází k začleňování jedince do společnosti. V procesu socializace se jedinec postupně přeměňuje z biologického individua ve společenskou bytost se specificky lidskou psychikou (21).

V procesu socializace si dítě a mladý člověk osvojuje návyky a dovednosti, které jsou pro dospělého člověka nezbytné, připravuje se na plnění základních životních rolí, osvojuje si schopnost orientovat se ve společenském prostředí (34).

Socializační proces je zaměřen na:

- *Rozvoj obecných, pro určitou společnost typických vlastností a kompetencí.* Jejich komplex představuje normu, žádoucí a platnou v této společnosti. Každá společnost určitým způsobem, ovlivňuje vývoj svých členů. Tito lidé jsou jejím produktem a sama společnost se jejich prostřednictvím produkuje.
- *Rozvoj individuálně specifických rysů určité osobnosti, její identity a z toho vyplývajících projevů chování.* Každý člověk je vybaven určitými dispozicemi a ty se rozvíjí v interakci s velice rozličnými vlivy prostředí.

Výsledkem socializačního procesu je proto i individuálně typický, originální komplex osobnostních vlastností (52).

Socializace závisí na bezprostředním působení různých sociálních skupin, vrstev, institucí apod. Je to proces dlouhodobý, celoživotní. Začíná v novorozeneckém věku v rodině, pokračuje ve škole a zaměstnání. Je ovlivňován masmédií, ale i příslušností k různým pracovním, zájmovým a dalším skupinám (21).

První a velmi silný vliv na formování osobnosti dítěte má rodina. *Raná sociální zkušenost (raná socializace, primární socializace)* dítěte vytváří jakýsi základ osobnosti, vyjadřuje komplex prvních zkušeností s působením sociálního světa (52).

Významným činitelem při formování osobnosti v rodině je způsob rodinné výchovy. Způsobem rodinné výchovy rozumíme citový vztah rodičů k dítěti (kladný či záporný) a způsob výchovného řízení (tj. kladení požadavků a jejich kontrola i míra poskytování volnosti). Přiměřená míra požadavků, kontroly a volnosti vede dítě k samostatnosti.

Přehnaně vysoká míra požadavků, kontroly a nedostatek volnosti se vyskytují obvykle v rodinách, kde jsou rodiče velmi ctižádostiví a moralizující. Vyžadují od dítěte jen nejdokonalější výsledky v učení, v práci, v plnění norem. Tím je omezována samostatnost dítěte, jeho rozhodování a vývoj. Dítě si nevěří, podceňuje se, protože není schopno plnit nadměrné požadavky rodičů. Formování rysů osobnosti, např. vztahu k lidem, k sobě, postoje k práci, může být nepříznivě ovlivněno.

Příliš nízká míra požadavků, kontroly a přehnaná volnost znamená, že dítě je bez povinností, nic se od něj neočekává a nepožaduje, není kontrolováno. Tím nejsou u dítěte rozvíjeny především volní vlastnosti, vytrvalost, sebeovládání, schopnost překonávání překážek, zpravidla se nevytváří kladný vztah k práci.

Na primární socializaci navazuje *socializace sekundární*. Dítě vstupuje do dětské společnosti v jeslích, mateřské a základní škole. V těchto zařízeních tráví velkou část dne, proto tato zařízení záměrným výchovným působením osobnost dítěte dále silně utvářejí. Dítě se musí učit novým sociálním rolím a novým vzorcům chování.

Utváření osobnosti ovlivňuje i skupina vrstevníků. Dítě se ve skupině učí jednat s lidmi různých povah, učí se prosazovat svůj názor, opravovat ho, přijímat názory druhých, řešit konflikty, bránit se, vyrovnávat se s neúspěchem, s nespravedlností.

V dospělosti se stále více uplatňuje vliv masmédií, náboženských a jiných organizací, styků s druhými lidmi **(21)**.

Působení na utváření osobnosti člověka může probíhat v podstatě třemi různými formami:

- První formou je *spontánní utváření* – v tomto případě zde není záměr působícího jedince (instituce, media, apod.) měnit osobnost člověka, jedinec je otevřen tomuto působení, podnět je velice silný, oslovující jej a ovlivňující jeho další chování a jednání.
- Druhou formou je *situačně cílené utváření* – působící jedinec (instituce, media, apod.) chce ovlivnit jednání a chování člověka ve zcela konkrétním případě, ve zcela konkrétní situaci. Nejde jen o donucení k jednání, ale o snahu, aby jedinec změnil svůj postoj, názor, vztah, aby byl vnitřně ochoten jednat tak, jak si přeje ten, kdo na něj působí. Cílem je pouze situační ovlivnění jedince – cíl je dán situací.
- Třetí formou je *cílevědomé a systematické utváření osobnosti*, jejímž cílem je dosažení změn v osobnosti člověka v jeho chování a jednání, a to změn trvalejších. Cílem je tedy změna samotné osobnosti, její formování, v tomto případě hovoříme o *výchově* **(23)**.

1.3 Výchova

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, socializace a tím utváření osobnosti, probíhá prostřednictvím výchovy.

1.3.1 Definice výchovy

Hartl, P. a Hartlová, H. **(11)** definují výchovu jako záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury, apod.

1.3.2 Společenská determinace výchovy

Při pohledu na definici výchovy zjistíme, že výchova je společenský jev, který probíhá v jistém konkrétním kulturně společenském systému. Tento kulturně společenský systém tvoří:

- *složky hodnotově normativní* – ty jsou tvořené především sociálními hodnotami, normami, přesvědčeními a ideologiemi,
- *složky mezilidsky vztahové* – tvořené především sociálními interakcemi, komunikacemi a pracovními činnostmi,
- *složky rezultativní* – tvořené materiálními, duchovními a organizačními produkty,
- *složky osobnostní* – tvořené individuálními subjekty společensko-kulturního systému, které způsobem svého života tento systém aktualizují, uchovávají, rozvíjejí nebo překonávají, realizujíce tak sebe sama.

Všechny zmíněné oblasti musí výchovný proces akceptovat. Výchova musí vycházet z daných podmínek konkrétní společnosti. Je to činnost životem podmíněná a život podmiňující. Je to proces podílející se na utváření osobnosti, a tím vlastně na spoluutváření celé společnosti.

Osobnost člověka se utváří na bázi genetických dispozic v procesu interakce s okolním prostředím. V procesu této interakce dochází k tzv. sociálnímu učení, kdy jedinec pod vlivem vnějších podmínek a na základě svých zkušeností a reakcí na tyto podmínky mění své *chování a jednání (23)*.

1.3.3 Druhy výchovy

Rozeznáváme tyto druhy výchovy:

- *Výchova formální* – systém aktivit uskutečňovaný na školách nebo v odborných vzdělávacích zařízeních. Je zajišťována nebo podporována státem, věkově odstupňována od základního po vysokoškolské vzdělání.
- *Výchova informální* - je učení vyplývající z každodenního kontaktu a zkušeností s rodinou, prací přátel, živelně vznikajícími skupinami dětí a

mládeže, médií a vlivy dalších činitelů, kteří působí v blízkých životních prostředích. Může probíhat cíleně, obvykle je však toto působení nezáměrné, neorganizované, nesystematické a nekoordinované.

- *Výchova neformální* – je cílená a strukturovaná aktivita mimo formální a výchovný systém (např. zájmový kroužek, umělecký soubor, sportovní družstvo).

Neformální výchova je součástí koncepce a praxe celoživotní výchovy a vzdělávání, zahrnuje svobodu a dobrovolné rozhodování o účasti na aktivitách, obsahuje prvky demokratismu (úsilí o spoluúčast každého jedince). Význam této výchovy roste proto, že systém výchovy formální nemůže plně dostát všem dnešním výzvám a požadavkům na přípravu mladé generace. Tato výchova je na základě dosavadních zkušeností pokládána za jeden ze způsobů rozvoje demokratické společnosti a respektování práv člověka (15).

1.3.4 Objekt výchovy

Objektem výchovy je dítě, jehož podstatnými znaky jsou růst a vývoj. Dítě se vyvíjí po celý svůj život. Prochází různými změnami tělesnými i duševními, kvantitativními i kvalitativními (38).

Vývoj dítěte je velmi složitý proces, který ovlivňují tři základní faktory:

- dědičnost (oblast vnitřních podmínek)
- prostředí
- výchova (oblast vnějších vlivů)

Dědičnost se rozumí skutečnost, kdy se u potomků reprodukuje biologické podobnosti s rodiči. Každé dítě se rodí s určitými vlastnostmi zděděnými po rodičích, např. zvláštnosti tělesné konstrukce. Dědičné mohou být i některé zvláštnosti nervové soustavy, na jejímž základě se v interakci s okolní realitou vyvíjí určitý typ vyšší nervové činnosti.

Prostředím se obvykle rozumí komplex dosti různorodých vnějších jevů, které na člověka působí zcela živelně. Prostředí má na vývoj člověka zcela značný vliv.

Třetím faktorem, který působí na vývoj dítěte je *výchova*. Stejně jako prostředí je výchova formou vnějšího působení na vyvíjejícího se člověka. Na rozdíl od prostředí, jehož vliv se projevuje v podstatě živelným působením různých vnějších faktorů, je výchova vždy cílevědomým působením na vývoj člověka **(16)**.

1.3.5 Faktory, vstupující do výchovného procesu

Faktory, vstupující do výchovného procesu lze rozdělit:

- na ty, které se týkají *vychovávaného*,
- které mají spojitost *s vychovatelem*,
- *s obsahem výchovy*,
- a pak na determinanty *interakční, komunikační a časové (29)*.

Vychovávaný žije v jistém prostředí (rodina, vrstevníci, lokalita, masmédiá), které nepochybně zanechává jisté stopy v utváření jeho osobnosti. Totéž je možno říci i o *vychovateli*. Jeho sociálně-kulturní zázemí, sociální prestiž jeho profese, pracovní podmínky, apod. ovlivňují jeho činnost, výkon jeho profese.

Časové determinanty vsazují konkrétní výchovnou situaci do jistých společensko-historických souvislostí, samotný čas je někdy vymezován přesně (učební programy), jindy je to záležitost nahodilá (výchovné situace v rodině).

Interakční a komunikační determinanty spočívají v tom, jakými cestami v procesu interakce se vlastně výchovné působení odehrává. Jakým způsobem navozuje vychovatel kontakty, jak vede dialog, jaké postoje zaujímá k vychovávaným. Velký význam má sociálně psychické klima v daném prostředí (v dané výchovné situaci) – ve třídě, doma, na hřišti apod.

Zbývá *determinace obsahová*. Determinace cílů a obsahu výchovy vnějšími okolnostmi je zásadní. Základní kategorií, které do této situace vstupuje, jsou hodnoty. Problém člověka je problém hodnot, problém výchovy člověka je problém výchovy k hodnotám **(22)**.

1.3.6 Vnitřní a vnější podmínky výchovy

Výchova se uskutečňuje vždy za spolupůsobení řady činitelů, probíhá v určitých podmínkách. Rozlišujeme *vnitřní a vnější podmínky výchovy* (38).

Mezi *vnitřní podmínky výchovy* řadíme:

- dědičnost (přenos vlastností z generace na generaci) a
- vrozenou výbavu člověka (37).

Jsou to podmínky biologické a psychologické, k nimž dále patří zdravotní stav, schopnosti, dovednosti, motivace, apod. (49)

Termín *vnější podmínky výchovy* souhrnně označuje soubor všech faktorů vně vychovávajícího a vychovávaného, za jejichž spolupůsobení výchovný proces probíhá. Můžeme také říci, že jsou to vlivy prostředí, v němž výchova probíhá, nebo v němž člověk žije (37).

Tyto vlivy lze velmi zhruba rozdělit na dvě skupiny:

- vlivy přírodního prostředí a
- vlivy sociokulturního prostředí.

Vliv kultury je nejvýraznější ve způsobech sociálního chování a v mezilidských vztazích. Člověk se seznamuje s konkrétním kulturním prostředím a osvojuje si kulturní způsoby chování a cítění prostřednictvím procesu socializace.

Vliv sociálního prostředí znamená vliv velkých, ale především malých společenských skupin.

Člověk však není nikdy členem pouze jediné skupiny. Je členem rodiny, žákovského, studentského nebo pracovního kolektivu, účastní se života v místě bydliště, v zájmových a společenských organizacích, je členem národa a státu (51).

1.3.7 Prostředky výchovy

Mezi nejznámější výchovné prostředky patří odměny a tresty. *Odměna* je podnět (věc, událost, proces působící na jedince), který:

- je spojen s určitým jednáním a chováním jedince, které je z výchovného hlediska žádoucí,
- vyjadřuje kladné společenské hodnocení tohoto jednání nebo chování,

- přináší jedinci uspokojení některých jeho potřeb.

Odměna může mít charakter verbálního či neverbálního uznání, poskytnutí nějaké výhody, libovolného tělesného pocitu, slasti (pusa, mazlení) nebo podobu materiální odměny. Různé projevy uznání mají hlubší účinek než materiální odměny.

Trest je podnět (věc, událost, proces působící na jedince), který:

- je spojen s určitým jednáním a chováním jedince, které je z výchovného hlediska nežádoucí,
- vyjadřuje negativní společenské hodnocení tohoto jednání nebo chování,
- přináší jedinci omezení některých jeho potřeb.

Trest má různé účinky v závislosti na předchozích zkušenostech jedince, na atmosféře skupiny apod. Měl by být včasný, přiměřený věku a výši provinění a zejména motivu, který vedl jedince k uskutečnění trestané situace nebo činu. Doporučovaným trestem je *metoda přirozených následků*. Podle ní je trestem něco, co vystupuje jako přirozený následek činu (např. „Udělal jsi nepořádek.“ – „Uklid’.“ „Špatně jsi něco udělal.“ – „Přepracuj to.“) (21).

1.4 Prostředí

Prostředí je prostor, ve kterém se vytváří podmínky pro život. Zde hovoříme o prostředí životním. V takovém prostředí se realizuje působení různých činitelů, které umožňují organismu žít, vyvíjet se a rozmnožovat. Toto prostředí lze vymezit jako tu část světa, s níž je člověk ve vzájemném působení, tj. na člověka působí svými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje. Z širšího celospolečenského pohledu můžeme říci, že prostředí je historicky se utvářející systém jako produkt oboustranných vztahů společnosti a přírody (22).

V životním prostředí rozlišujeme podle charakteru, obsahu prvků, jimiž je dané prostředí tvořeno, tyto druhy prostředí:

- *Přírodní prostředí* – je geografické nebo též fyzikální prostředí (podnebí, teplota ovzduší, srážky, střídání ročních období, zeměpisná poloha, přírodní bohatství, aj.) Fyzikální prostředí dnes už není výtvorem

samotné přírody, ale i člověka, který je vedle pozitivních zásahů i nebezpečně devastuje.

- *Společenské prostředí* – tvoří lidé a společenské vztahy obklopující jednotlivce. Zahrnuje rozmístění obyvatelstva, profesionální strukturu obyvatelstva, poměr jednotlivých věkových skupin, stupeň a strukturu vzdělání.
- *Kulturní prostředí* – tvoří výsledky historické činnosti člověka, které působí na jednotlivce. Zahrnuje výtvoř hmotné kultury, zařízení (kluby, divadla, čítárny, aj.), úroveň a druh potřeb a vztah ke kulturním statkům **(48)**.

Toto ale není jediné členění životního prostředí. Těchto členění je celá řada. Pokud se zaměříme na velikost prostoru, pak budeme rozlišovat *makroprostředí* (prostor vytvářející podmínky pro existenci celé společnosti), *regionální prostředí* (prostor v životě širší sociální skupiny na rozsáhlejším teritoriu uvnitř společnosti), *lokální prostředí* (prostor spojený zpravidla s bydlíštěm – čtvrť, obec) a *mikroprostředí* (bezprostřední prostor, v němž jedinec pobývá).

Pokud se zaměříme na povahu činností realizovaných v daném prostoru můžeme prostředí členit na *pracovní* (dílny, haly, kanceláře, školní třída), *obytné a rekreační* (hřiště, park, herna, klubovna).

Z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí můžeme rozlišovat prostředí *přirozené a umělé* (člověkem utvářené).

Další možná typologie vychází z povahy daného teritoria a rozlišuje prostředí venkovské, městské a velkoměstské.

Všechny různé typologie se navzájem prolínají. V současné době ale existuje ještě jeden typ prostředí, který přesahuje rámec jedné společnosti a čím dál více nabývá na významu. Je to *prostředí globální (celosvětové)*. V prostředí naší země došlo ke zhuštění času i prostoru – celosvětové vzájemné propojenosti prostorově i časově vzdálených částí světa do celku. Svět se „zmenšuje“ a do značné míry unifikuje. Charakterizujícím rysem současného globálního prostředí je především prudký rozvoj komunikačních a informačních technologií. Globalizace, termín používaný k popisu

změn ve společnosti a ve světové ekonomice, které jsou důsledkem dramatického vzrůstu mezinárodního obchodu a sblížení kultur (10), zvyšuje současně také nároky na specifické lidské vlastnosti, schopnosti a výkonnost (22).

1.4.1 Sociální klima

Sociální klima je sociologický a sociálně psychologický pojem vyjadřující kvalitu interpersonálních vztahů a součinnost lidí v rámci konkrétní společenské skupiny. Tento pojem je sice značně frekventován, jeho definice však není propracována.

Sociální klima je celkovým laděním sociální interakce v určitém sociálním okruhu. V zásadě každá skupina vytváří v kontaktu s vnějším prostředím určité sociální klima.

V české literatuře se kromě termínu sociální klima vyskytují pojmy „společenské klima“, „společenské prostředí“ nebo „společenská atmosféra“, které mají v podstatě shodný obsah (54).

Život a výchova dětí probíhá v různých sociálních prostředích: většinou nejprve u rodičů, pak ve škole, v přípravě na profesi, později ve světě práce, ve volném čase a jeho zájmových či společensky prospěšných aktivitách, v prostředí ovlivňovaném médiem a v dalších veřejných prostředích až po celostátní a mezinárodní dimenzi (15).

Proto jsem se v následujících kapitolách zaměřila na tyto jednotlivé složky sociálního prostředí, které přímo ovlivňují chování dětí. Jako první jsem popsala politickou situaci v České republice před rokem 1989 a po roce 1989, protože právě na porovnání těchto dvou období jsem se ve své práci zaměřila. Dále následuje rodina, škola, volný čas dětí, vrstevnické skupiny a vliv hromadných sdělovacích prostředků.

1.5 Politická situace v České republice v 70. a 80. letech 20. století a po roce 1989

Politika je proces a metoda závazného rozhodování určité skupiny lidí s pluralitními zájmy a názory. V rámci těchto kolektivních rozhodnutí je politika uměním spravovat věci veřejné, uměním řídit stát a hájit zájmy jednoho státu vůči druhému, vytvářet a udržovat vztahy mezi těmito státy.

Pokud pluralita názorů a zájmů neexistuje (v nevyvinutých společnostech), nebo nemůže být uplatněna (v totalitních společnostech), nemůže dojít k politickému rozhodnutí.

Prostředkem politiky je politická moc, kterou lze získat buď demokratickými prostředky nebo násilím.

V přeneseném smyslu znamená politika chování a jednání jednotlivce nebo skupiny a/nebo nasazení prostředků (ať legitimních nebo ne) k dosažení určitého cíle **(32)**.

1.5.1 Politická situace v České republice v 70. a 80. letech 20. století

V 70. a 80. letech 20. století je v České republice období socialismu a komunismu.

Socialismus je myšlenkový systém založený na společenském pojetí práce a politické hnutí usilující o zespolečenštění výrobních prostředků a likvidaci společenských tříd **(57)**.

Vychází ze dvou základních předpokladů:

- sociální spravedlnost je rovnost, nerovnost je nespravedlnost.
- soukromé vlastnictví výrobních prostředků vede k nerovnosti, proto musí být nějakým způsobem socializováno (převedeno na společnost) **(45)**.

Cílem socialismu je dosažení ideální rovnosti, spravedlnosti a mezilidské solidarity buď cestou sociálních reforem (tzv. reformní socialismus), nebo revoluce (tzv. revoluční socialismus) **(1)**.

Slovo socialismus se široce rozšířilo a bylo používáno různě na různých místech a v různých dobách jak jedinci a skupinami, kteří se považovali za socialisty, tak jejich oponenty. I když jsou rozdíly mezi jednotlivými skupinami socialistů velké, téměř všechny se shodují na tom, že mají své kořeny v zápasech dělníků v 19. a 20. století, a že jednají podle principů solidarity a obhajují sociálně-spravedlivou rovnostářskou společnost s plánovaně řízenou ekonomikou, která se vyznačuje upřednostňováním práv a zájmů kolektivu (většiny) před těmi individuálními, a společenským pojetím práce - socialisté usilují o zespolečenštění výrobních prostředků a likvidaci společenských tříd.

Takový model řízení společnosti, dle jejich názoru, bude přinášet prospěch všem bez rozdílu, nikoliv jen malé skupině.

Podle marxismu-leninismu je socialismus první fáze komunistické společenské formace; společnost, která vznikne, když socialistická revoluce porazí kapitalismus. Po vybudování beztřídní společnosti nastane druhá fáze komunistické společenské formace **(44)**.

Jak již bylo uvedeno výše, socialismus vznikl jako negativní reakce na kapitalismus, souvisel hlavně se vznikem nové třídy dělníků, kteří strádali bídou a ponižováním. Socialismus chtěl hájit zájmy utlačované dělnické třídy – proletariátu **(46)**.

Existuje soubor základních principů, k nimž se hlásila většina socialistů. Je to *společnost, rovnost, vlastnictví a spolupráce*.

Socialisté se domnívají, že všechny své vlastnosti a všechno, co umí, se člověk naučí ve *společnosti*, proto je jedinec neoddělitelnou součástí společnosti. Dále se domnívají, že většina forem nerovnosti je výsledkem nerovného zacházení ze strany společnosti a ne výsledkem nerovné výbavy od přírody. Požadují *sociální rovnost*, jako záruku toho, že každý bude moci plně rozvinout svůj potenciál a ne pouze privilegování jedinci.

Majetek je podle socialistů nespravedlivý, protože bohatství se tvoří kolektivním úsilím lidí, a proto by majetek měli vlastnit všichni, nikoli soukromníci. Socialisté navrhuje soukromé vlastnictví buď zrušit nebo alespoň omezit.

Dále říkají, že přirozeným lidským vztahem je *spolupráce* a vzájemná pomoc, nikoliv soutěživost. Socialisté se domnívají, že konkurence staví jedince proti sobě a tím v nich stimuluje sobeckost a agresivitu. Spolupráce naopak budí přátelství, sympatie a starostlivost.

Socialismus je také charakterizován *společnou výrobou a společným rozdělováním*. Každý zde pracuje dle svých možností a odměna se rozdělí podle zásluh, protože výroba je výsledkem práce společnosti jako celku, proto také odměna za práci přísluší celé společnosti **(31)**.

V základech socialistické ideologie je sice vize lidí žijících ve vzájemné harmonii a míru, ale socialismus je často důvodně kritizován hlavně pro přílišnou moc státu – stát má maximální roli – veškeré vlastnictví je v rukách státu a pouze stát má právo ho rozdělovat lidem, kontroluje veškerou výrobu a plánuje kolik a čeho se vyrobí **(45)**.

Komunismus stejně jako socialismus vychází z kritiky kapitalismu. Je to název společenského systému založeného na společném vlastnictví výrobních prostředků a neexistenci třídních rozdílů a úplné rovnosti všech členů společnosti, v němž řízení a správu všech společenských záležitostí obstarává nestátní organizace – tzv. komunistická samospráva **(1)**.

Je to společenské a politické uspořádání, definované tím, že žádný z jeho účastníků nevládní podstatně víc než kterýkoliv jiný, ať již proto, že instituce majetku neexistuje, či proto, že majetek je omezen na prostředky spotřeby a je vyloučeno, aby se týkal prostředků výroby a směny **(41)**.

Moderní teorii komunismu vytvořil Karel Marx (1818 – 1883, ideový tvůrce myšlenky komunismu). Marx, který společně s Bedřichem Engelsem (1820 – 1895, německý politický filosof a ekonom) v roce 1848 vydali *Komunistický manifest*, který shrnul mnohé komunistické myšlenky a je jedním ze základů této ideologie.

Podle marxistické teorie je socialismus jistým stádiem vývoje a vede ke komunismu, proto Marx tato stádia odlišoval **(1)**.

Ideální komunismus nemluví pouze o konci soukromého bohatství a soukromého vlastnictví výrobních prostředků, ale i o odlišném způsobu života, založeném na spolupráci a vzájemné solidaritě. Klíčová slova, která komunismus charakterizují, jsou „rovnost“ a „bratrství“.

Ideálem komunismu je však také svoboda, tj. svoboda od útlaku, nedostatku a vykořisťování. Příklady ideálního komunismu jsou však v praxi vzácné. Uskutečněn může být s největší pravděpodobností jen v náboženských společenstvích nebo v některých malých světských komunách.

Komunismus, který známe jako politický režim v některých zemích, není komunismem, jedná se o reálný socialismus – stát zde není zrušen a nedostává se každému podle jeho potřeb (41).

Termín komunismus označuje utopickou vizi budoucí společnosti tak, jak ji předpověděli Marx a Engels. Označuje však i ideje a politiku komunistických stran, které vznikly až mnoho let po Marxově smrti, a které se jen zdánlivě inspirovaly marxistickými principy, např. sovětský komunismus. Komunistická vláda se zde velmi vzdálila od utopické vize K. Marxe. Při převratu v Rusku, v říjnu roku 1917, se chopila moci bolševická strana vedená V. I. Leninem (1870 – 1924, ruský komunistický politik a revolucionář). Komunistický režim si zde zvykl na používání donucovacích prostředků při udržování politické stability. Stát neodumíral, naopak centralizoval a posiloval, existovala pouze jediná strana, nebyla zde opozice. Všude zavládla přísná disciplína a stát začal vyhlášovat pětileté plány – kapitalistický trh byl nahrazen systémem centrálního plánování. Tajná policie prováděla „čistky“, odstraněn byl každý, na koho padlo podezření, že není plně oddaný režimu. Počet členů komunistické strany byl snížen na polovinu, o život přišlo nejméně milión lidí, další milióny byly uvězněny v pracovních táborech zvaných „gulagy“. Politický stalinismus byl tedy formou diktatury. Vládnoucí strany vydávaly socialismus za svou oficiální ideologii, ve skutečnosti jim však šlo pouze o moc.

Oba směry jsou shodné v centrálně řízené ekonomice, společném vlastnictví výrobních prostředků a vládě jedné strany. Rozdíl je v tom, že komunismus chce rozdělovat podle potřeb jedince a socialismus rozděluje podle zásluh (19).

1.5.2 Politická situace v České republice po roce 1989

Po roce 1989 je v České republice období *demokracie*. Tento pojem v současnosti zdůrazňuje volební mechanismus a fungování zastupitelských institucí. Demokracie není vztahována ani k určité sociální třídě, ani k individuální distribuci bohatství a kultuře, ale je chápána jako soubor procedur urovnání sociálních konfliktů (53).

Rozeznáváme demokracii:

- *přímou* – lid vykonává státní moc přímo rozhodnutím, vyslovením své vůle (referendem, přímou iniciativou) a
- *nepřímou (zastupitelská, reprezentativní)* - lid vykonává státní moc prostřednictvím lidem volených zástupců a orgánů (parlamentu, přímá volba prezidenta) **(41)**.

Demokratický politický systém je ten, ve kterém fungují:

- zastupitelské orgány státní moci, obnovované periodicky se konajícími volbami, usnášející se na zákonech včetně ústavy a zabezpečující jejich realizaci prostřednictvím výkonných orgánů státní moci,
- dostatečně silná legitimní opozice, přijímaná jako nezbytná funkční součást politického systému,
- dobře organizovaný a spolehlivě fungující mechanismus státní správy a místní samosprávy složený z odborně připravených pracovníků, objektivních politických orientací,
- nestranně a nezávisle na jakýchkoli jiných subjektech fungující soudnictví,
- legitimně vytvářené a působící veřejné mínění jako inspirátor a korektor vládní politiky **(1)**.

V obecné formě demokracie, se „menšina“ v rámci daných politických organizačních struktur podřizuje rozhodnutí „většiny“ a tato většina je zároveň zavázána k respektování nezadatelných práv „menšiny“ **(7)**.

1.6 Rodina

Ve veřejném mínění a z části i v odborných úvahách se často objevuje názor, že za mnohé negativní jevy ve společnosti je vina výchova v rodině. Na rodinu je přenášena odpovědnost za cílenou, intencionální výchovu **(14)**.

Rodinu je možno chápat jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím

(osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.

Rodina je z hlediska socializace ze tří primárních společenských skupin (spolu se skupinou předškolní, školní, pracovní a pak skupinou vrstevníků) skupinou nejdůležitější. Je totiž nejvýznamnější součástí společenské mikrostruktury, která provází člověka nebo se ho alespoň nějak dotýká ve všech fázích jeho života **(9)**.

Rodina je specifický sociální útvar, kde platí určité obecné zákonitosti. Každá rodina má svou rodinnou hierarchii interpersonálních vztahů, každý člen rodiny má svou specifickou roli, rodina jako celek vztah k jiným skupinám, k obecným hodnotám, má svá vnitřní pravidla soužití, skupinové normy. To vše tvoří základ výchovy dětí, protože sociální klima rodiny se nejvíce odráží právě ve výchově dětí **(14)**.

Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace **(15)**.

Je to sociální skupina, která poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Předává mu základní model sociální interakce a komunikace. Začleňuje dítě do určitého způsobu života, předává mu určité sociální požadavky. Prostřednictvím odměn a trestů podporuje přijetí těchto požadavků a norem, jejich interiorizaci a následně jejich zabudování v chování dítěte. Tak dochází k socializaci dítěte v rodině, k jeho výchově.

Rodina představuje biosociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti a přitom společností je znovu a znovu ovlivňován a formován. V plném rozsahu funguje a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky každého jejího člena **(9)**.

Vliv rodiny je nejsilnější v období formování osobnosti, neboť jak již bylo napsáno výše, rodina je první sociální skupinou, jejímž členem se dítě stává automatickým zařazením. Vzhledem ke svému malému rozsahu a k intimitě vztahů, provádí rodina nad svými členy neobyčejně účinnou sociální kontrolu. Je tedy hlavním nástrojem socializace člověka a všechny ostatní společenské instituce působí vlastně jejím prostřednictvím **(48)**.

Funkční rodina, tzn. rodina plnící vůči dítěti své poslání, vstřícně odpovídající na jejich potřeby a vývojové tendence, je optimálním primárním sociálním prostředím. Je tou nejlepší zárukou, že dítě bude realizovat své rozvojové možnosti, bude vytvářet základ své osobnosti a nalezne pozitivní vztah ke škole a vzdělávání. Funkčnost rodiny bývá ovšem často narušena.

Nejčastější narušené rodiny jsou:

- *nezralá rodina* – rodiče postrádají důležité životní zkušenosti, ještě nedokázali vyvinout v sobě vlastnosti nezbytné k tomu, aby se o ně dítě mohlo opřít,
- *přetížená* – rodiče se nemohou vymanit z tlaku úkolů a problémů, které na ně doléhají a způsobují, že se dítě dostává na okraj jejich zájmů,
- *ambiciózní* – rodiče kladou na dítě přehnané nároky,
- *autoritářská* – dítěti se nedostává prostoru pro hledání a nalézání své vlastní individuality,
- *rozmazlující* – rodiče dítě neadekvátním způsobem ochraňují a podřizují se jeho přáním natolik, že toto dítě ztrácí způsobilost umět a chtít si samostatně poradit s problémy,
- *nadměrně liberální* – rodiče neposkytují dítěti oporu pevného řádu, jasných povinností, srozumitelných a vnitřně přijatelných pravidel,
- *odkládající* – rodiče opakovaně hledají způsoby, jak se dítěte alespoň na chvíli zbavit, někomu je svěřovat, dítě si díky tomu nemůže vytvořit stabilní a silné mezilidské vztahy v důvěrném prostředí domova a zakotvit v prostředí, které má pro jeho vývoj prvořadou důležitost,
- *disociovaná* – vztahy mezi jednotlivými členy, či vztahy jejích členů s vnějším okolím jsou soustavně narušovány a trpí neustálými rozeprami a konflikty **(13)**.

1.6.1 Základní funkce rodiny

Mezi základní funkce rodiny patří:

- *Biologicko – reprodukční funkce*: má zabezpečovat udržení života početím a porožením nového člověka, tato funkce se může uplatnit i mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam – nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.
- *Ekonomicko – zabezpečovací funkce*: netýká se pouze oblasti materiální, ale přechází i do oblasti sociální, duševní až duchovní – poskytuje svým členům životní jistoty.
- *Emocionální funkce*: tato funkce je v rodině vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy, emocionalita se tak stává nejdůležitějším kohezivním faktorem rodiny.
- *Socializačně - výchovná funkce*: spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji a potřebách a požadavcích, jež nutno včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně je uspokojovat (9). V diplomové práci se nejvíce zabývám právě touto funkcí.

Protože se rodina pohybuje v určitém společenském prostoru, nezůstávají její funkce v průběhu dějinného vývoje strnulé a neměnné. Jejich obsah se proměňuje, některé funkce ztrácejí svůj původní význam, přetvářejí se, mizí, zužují se či naopak rozšiřují (22).

1.6.2 Výchovné styly v rodině

V rámci socializačně – výchovné funkce rozeznáváme tyto rodinné výchovné styly:

- *Autoritářský styl* – vyznačuje se vysokým stupněm direktivnosti a rigidnosti (nepružnosti) v prosazování požadavků na poslušnost dítěte. Rodiče s dítětem málo komunikují, spíše uplatňují striktní zásadu „mlč a dělej, co ti říkám“. Významnou roli zde hraje trestání.
- *Povolující styl* – vyznačuje se důrazem na poskytování maximální volnosti dítěti. Požadavky a omezování jsou minimální, trestání je eliminováno. Významnou roli ve vztahu k dítěti hraje předpoklad, že „nakonec určitě přijde k rozumu“, „samo musí vědět, oč mu jde“, „ať se samo rozhodne a pak vidí, k čemu to vede“.
- *Styl opřený o autoritu* – vyznačuje se jasným stanovením zásad a principů vymezením toho, co je správné a co ne. Oproti prvnímu stylu – autoritářskému – zde ale rodiče s dítětem komunikují a dbají, aby požadavkům dobře rozumělo a jasně vědělo, čemu složí a proč platí nekompromisně, byť ne rigidně. Rodiče, kteří požadavky takto v komunikaci s dítětem uplatňují, jsou mu v jejich plnění pomocí, vzorem, autoritou hodnou následování **(13)**.

1.6.3 Charakteristika současné rodiny

Současná rodina je historicky vzniklý útvar. Porozumět jí znamená uvědomit si její odlišnosti od rodiny dřívější, tzv. tradiční. Znamená to také chápat proměny, kterými v poslední době prochází a které budou pokračovat i nadále **(13)**.

Množství funkcí rodiny, převzaly jiné sociální instituce. V plné kompetenci zůstaly pouze některé z nich, proto se někdy hovoří o krizi rodiny **(22)**.

Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu, vytváření manželských rodin je tak provázáno značnou volností (tabulka č. 1). Zvyšuje se podíl rodin založených na soužití partnerů bez uzavření manželství (22).

Tabulka č. 1 – Sňatečnost (v absolutních číslech) (43)

	Rok				
	1970	1980	1990	2000	2005
Počet sňatků	90 624	78 343	90 953	55 321	51 829

Zdroj: ČSÚ

Snižuje se stabilita rodiny. Po roce 1989 dochází k nárůstu rozvodovosti (tabulka č.2) (22).

Tabulka č. 2 – Rozvodovost (v absolutních číslech) (40)

	Rok				
	1970	1980	1990	2000	2005
Počet rozvodů	21 516	27 218	32 055	29 704	31 288

Zdroj: ČSÚ

Mění se celková struktura rodiny. Klesá počet dětí v rodině (tabulka č. 3) a omezuje se vícegenerační soužití. Narůstá počet osob žijících v jednočlenných domácnostech (22). Tím se zmenšil vliv přirozeného sourozeneckého kolektivu uvnitř rodiny a děti vyrůstají převážně mezi dospělými (48).

Tabulka č. 3 – Porodnost (v absolutních číslech) (56)

	Rok				
	1970	1980	1990	2000	2005
Porodnost (živě narozené děti)	147 865	153 801	130 564	90 910	102 211
Porodnost (živě narozené děti v manželství)	139 842	145 161	119 397	71 118	69 802
Porodnost (živě narozené děti mimo manželství)	8 023	8 640	11 167	19 792	32 409

Zdroj: ČSÚ

K proměnám dochází i v organizaci rodinného cyklu. Rodiči se stávají osoby ve vyšším věku, děti se rodí teprve po určité době trvání manželství či partnerského soužití (tabulka č. 4) (22).

Tabulka č. 4 - Průměrný věk ženy při porodu prvního dítěte (v absolutních číslech) (36)

	Rok				
	1970	1980	1990	2000	2004
Průměrný věk ženy při porodu prvního dítěte	22,5	22,4	22,5	25,0	26,3

Zdroj: ČSÚ

Prodlužuje se délka života (tabulka č. 5) a tím i trvání rodiny po odchodu dětí. Delší je též doba, po kterou žijí rodiče s dětmi ve společné domácnosti (22).

Tabulka č. 5 – Střední délka života (v absolutních číslech) (26)

Rok	Pohlaví	Naděje dožití ve věku										
		0	1	5	10	20	30	40	50	60	70	80
1970	Muži	66,13	66,66	62,89	58,04	48,49	39,25	30,11	21,54	14,11	8,60	5,05
	Ženy	73,02	73,31	69,50	64,60	54,85	45,14	35,59	26,42	17,96	10,74	5,67
1980	Muži	66,81	67,12	63,29	58,44	48,75	39,36	30,06	21,50	14,31	8,55	4,64
	Ženy	73,86	73,91	70,06	65,17	55,34	45,57	35,91	26,67	18,17	10,86	5,57
1990	Muži	67,58	67,43	63,54	58,64	48,90	39,45	30,19	21,75	14,58	9,09	5,05
	Ženy	75,36	75,05	71,16	66,22	56,39	46,59	36,95	27,70	19,08	11,69	6,13
2000	Muži	71,65	70,98	67,06	62,12	52,37	42,86	33,43	24,66	17,02	10,78	6,11
	Ženy	78,35	77,63	73,70	68,75	58,91	49,09	39,34	29,99	21,21	13,30	7,09
2005	Muži	72,88	72,17	68,22	63,27	53,47	43,94	34,48	25,56	17,77	11,25	6,13
	Ženy	79,10	78,32	74,38	69,42	59,56	49,72	39,97	30,56	21,70	13,65	7,06

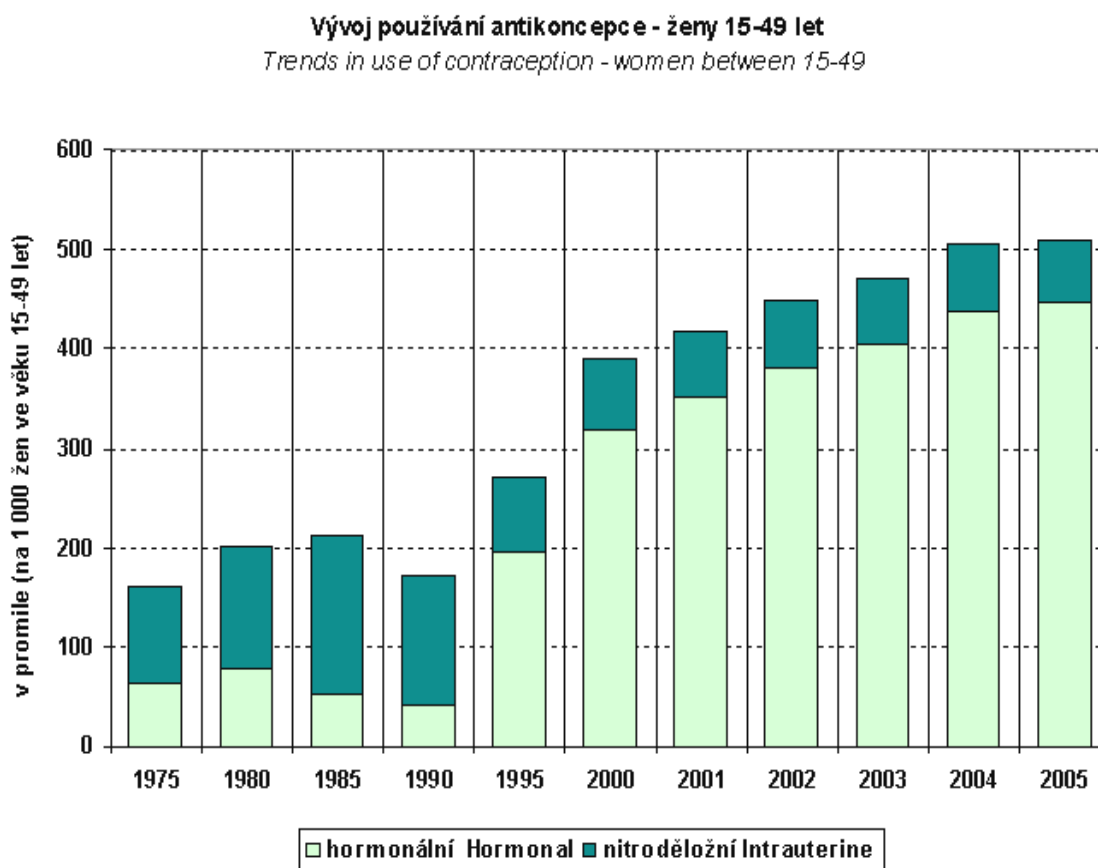
Zdroj: ČSÚ

Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu, v důsledku toho se zkracuje čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Vedle nedostatku času je zde též problém způsobu jeho trávení, problém „kvality času“ (22). Odchodem obou rodičů do zaměstnání často vzniká situace, kdy si děti vyplňují volný čas samy, což způsobuje, že se jejich vývoj může pohybovat nepředvídaným směrem (48).

Přibývá dvoukariérových manželství v důsledku růstu vzdělanosti a kvalifikovanosti a tím i zaměstnanosti žen (22).

Rozvoj zaznamenává i *antikoncepce a plánované rodičovství* (graf č. 1) (22).

Graf č. 1: Vývoj používání antikoncepce (v promilích) (55)

Zdroj: ČSÚ (pozn. Data ČSÚ o tomto ukazateli jsou zpracovány pouze ve formě grafu).

1.7 Škola

Škola je společenská instituce, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů. Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb. Stala se místem socializace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravujícím je na život osobní, pracovní a občanský. Postupně ztratila monopol na vzdělání, stále více se otevírá životní realitě. Ačkoliv je instituce školy a její role

v současné společnosti často kritizována, kvůli údajnému konzervatismu přetrvává a je schopna se postupně zdokonalovat (35).

Je to instituce, která slouží k řízené socializaci především dětí a mládeže, s důrazem na vzdělávání. Znamená to, že systematicky uvádí děti a mládež do sociokulturního světa tak, aby se v něm orientovaly a rozvíjely, aby jeho poznatkové soustavy, hodnoty a normy přijaly za své. Aby svým věděním a dovednostmi se v něm dokázaly uplatnit a svým uplatněním napomáhaly jeho reprodukci.

Nezastupitelná důležitost školy je dána tím, že na rozdíl od jiných socializačních činitelů organizuje své působení na žáky systematicky, zejména v oblasti jejich vzdělávání.

Kromě toho, že je místem systematické a odborně řízené socializace orientované zejména na vzdělávání, je také místem spontánně rozvíjených vztahů mezi žáky. Rozvíjí se v ní spolužákovské kamarádství, které mnohdy trvá po celý další život.

Škola patří mezi nejstarší instituce, které si lidé vytvořili, aby zabezpečili klíčové podmínky své existence. Škola však ve své funkci – řízené socializaci dětí a mládeže, není vždy jednoznačně úspěšná. Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb. Že se škola vyvíjí je nesporné.

Téma změny školy se zhruba od poloviny 60. let 20. století dostává stále naléhavěji na pořad dne. Činitelé, kteří na změnu školy působí jsou:

- *Vzdělávací či školská politika státu* – změny školy často souvisí se společenskými proměnami, které na ni kladou nové nároky. Proto jsou také projektovány centrálními státními (společenskými) orgány, zodpovědnými za vývoj společnosti.
- *Iniciativy učitelů* – kteří reflektují nedostatky v praxi vyučování a učení a dožadují se inovací.
- *Mezinárodní srovnávání* - cílem je odhalovat pozitivní možnosti, které se osvědčily a jsou hodny následování, či naopak brzdicí faktory, které způsobují stagnaci, a tudíž musí být odstraněny.
- *Pokroky ve vědách, technologiích a v pedagogicko-psychologických disciplínách.*

- *Způsob života lidí a změny v jejich životních cílech a hodnotách* – tedy to, oč jim jde, na co kladou důraz, v čem hledají životní náplň. Škola je povinna reflektovat, jak mladí lidé tráví svůj volný čas, jak se orientují v problémech a úkolech, které před ně staví okolnosti života, co je trápí a v co doufají, k jakým vzorům se upínají, jakými zásadami se řídí, co přijímají a co odmítají.
- *Současné dítě* – se svými specifickými znaky a zvláštnostmi doby **(13)**.

Škola se stala nezbytnou všeobecně vzdělávací socializační institucí s rozvojem industrializace. Kulturní vzory společnosti byly vysoce diferencovány a rodinná socializace již nemohla stačit potřebám společnosti. Socializace znamená pro školu zprostředkování potřebných norem, znalostí, schopností a dovedností. Škola vychovává mládež podle určitých, jasně definovaných cílů, tj. učí děti těm kompetencím, které společnost na základě stávajících sociálně ekonomických podmínek považuje za cenné a užitečné **(33)**.

1.7.1 Funkce školy

Škole jsou připisovány v podstatě tři funkce:

- *Kvalifikační funkce* - žák ve škole získává znalosti, dovednosti a schopnosti, které se jeví jako žádoucí pro pozdější život v zaměstnání a ve společnosti. Tato příprava probíhá především ve vyučování.
- *Selekční funkce* - žáci jsou vzhledem k různým školním výsledkům a životním šancím tříděni prostřednictvím známek a vysvědčení, které v dané chvíli „společenské síto“ buď pootevrou nebo naopak zneprůchodní.
- *Integrační funkce* – tu škola naplňuje tím, že žákům zprostředkovává uvedení do společnosti. To se děje zejména zprostředkováním odpovídajících postojů, přesvědčení a chování. K tomu patří například přesnost, píle a svědomitost při plnění úkolů, připravenost ke spolupráci, spolehlivost a přesnost ve styku s lidmi, loajalita a věrnost vůči státu.

Socializační procesy ve škole jsou silně ovlivněny mimoškolními podmínkami - děti, které nastupují do školy, již prošly určitým procesem socializace - s částečně velmi rozdílnými normami, hodnotami a způsoby chování (33).

1.7.2 Škola - instituce pro společnost

Škola je společenskou institucí, je tedy také institucí pro společnost. Je zřizována vzhledem ke stanoveným společenským potřebám, ať se jedná o soukromé nebo státní zřizovatele. Jako zprostředkovávající instrument škola slouží stanoveným cílům, které jsou závislé na rozmanitých očekáváníích a požadavcích ze strany státu a společnosti, rodičů, žáků a jiných odběratelů.

Pokud porovnáme skutečné prostředí, ve kterém se naše společnost nalézá, s cíly, které z výchovného hlediska mají školy ve vzdělávání dosáhnout, dojdeme k závěru, že nejen probíhající reforma školství, ale ani případné další nemají naději na úspěch pokud se nezlepší chování celé naší společnosti. Má-li být reforma našeho školství úspěšná, musí probíhat za kladného výchovného působení nejen škol, ale i celé naší společnosti (2).

Psychologové odhadují, že až 80% poznatků si člověk osvojuje mimo školu. Ve škole však získává poznatky, které jsou uspořádané a tvoří systém - mentální rámec. Umožňuje porozumění novým poznatkům tím, že jsou prostě zařazovány do poznávací struktury, postupně školou sestavované, tmelené poznáváním vztahů a příčin. Vzdělání by člověku mělo umožňovat, aby nově získávané informace zařazoval, třídil a chápal v souvislostech. Je pochopitelné, že struktury a mentální rámce, které se dětem budují od nejútlejšího věku, jsou silně závislé na paradigmatu doby (47).

1.9 Volný čas dětí

Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Je to činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.

Hlavní funkce volného času jsou:

- odpočinek (regenerace pracovní síly),
- zábava (regenerace duševních sil),
- rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury).

Aktivity a instituce volného času se dnes uplatňují ve všech prostředích života a výchově dětí a mládeže: v rodině a činnosti školy mimo vyučování, ve specifických institucích a sdruženích, v obci a médiích jako dalších prostředích každodenního života. Všechny tyto dimenze jsou vzájemně spjaty mnohostrannými, spontánními i záměrnými vazbami, jejichž význam v současných podmínkách vzrůstá **(15)**.

Volnočasové aktivity jsou ovlivněny biologickým zráním a jsou odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického zrání. Zároveň jsou stimulem dalšího zrání jedince a posunem v hodnotové orientaci. Realizace zájmů a potřeb dítěte a mladého člověka prostřednictvím volnočasových aktivit patří do sociálního učení. Rozhodující roli zde má také rodina **(22)**. Způsoby realizace volného času v našich rodinách se však v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu i vztahu k volnočasovým potřebám dítěte od sebe značně odlišují.

Rodina jako inspirátor, podporovatel a realizátor volného času dětí může svoje děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny. Společným východiskem přitom je dostatek času věnovaný rodiči dětem, jejich poučený a aktivní přístup k tomu, aby se děti učily svůj volný čas využívat k rozvoji sebe i ve prospěch druhých. Takový přístup však dnes není vlastní každé rodině, poměrně častý je naopak nezájem o to, čím se jejich děti ve volném čase zabývají.

Také škola se účastní volnočasových aktivit dětí. Škola zde vytváří prostor pro rozvoj individuálních předpokladů účastníků a jejich zájmového vzdělávání jako souhrnu jednorázových i pravidelných činností. Plní zde funkci vzdělávací a výchovnou, kulturní a sociálně – preventivní, zdravotní (regenerační a relaxační), oddechovou a kompenzační.

Volnočasové aktivity školy v letech školní docházky odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je samy nebo tomuto rozvoji dávají podněty. Jejich

prostřednictvím pomáhají utvářet pozitivní vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání prostřednictvím volnočasových aktivit, k budoucí profesi a celému životu.

Škola pořádá jak příležitostné, jednorázové volnočasové činnosti – návštěvy historických památek, kulturní a sportovní akce, školní slavnosti a zábavy, lyžařské výcvikové zájezdy a školy v přírodě, putovní prázdninové tábory, aj., tak pravidelnou zájmovou činnost – zájmové kroužky (sportovní i umělecké).

V rámci školy také působí specifická zařízení určená pro působení ve volném čase žáků – školní družiny a školní kluby.

Kromě volnočasových aktivit spojených s rodinou a školou mohou děti využívat nejrůznější parky a hřiště, střediska dětí a mládeže, zájmové kluby, aj. **(15)**.

V sociálně-pedagogickém kontextu se považuje za významné vytváření podmínek k určitým vhodným aktivitám ve volném čase a směřovat lidi k těmto aktivitám. Naopak utlumování jiných aktivit může snižovat pravděpodobnost deviantního chování, jako je konzumace drog a kriminalita, a to zejména u dětí a mládeže. Jedná se především o rozvoj tvůrčích kulturních a sportovních aktivit přinášejících pozitivní prožitky a utlumení konzumních aktivit **(22)**.

1.9.1 Vrstevnické skupiny

Častým, oblíbeným a významným způsobem, realizace volného času dětí a mládeže je jejich sdružování. Jeho základem je, na rozdíl od rodiny a školy, dobrovolné rozhodnutí dítěte a mladého člověka do sdružení vstoupit a účastnit se jeho činnosti **(15)**.

Vrstevnické skupiny jsou přirozenou formou života dětí a mládeže. Probíhá zde základní společenský proces socializace člověka **(48)**.

Pro mnoho dětí a mladých lidí je první, a často také jedinou formou dobrovolného sdružování *neformální vrstevnická skupina*. Vytvářejí jí mladí lidé blízkého věku a obdobného zájmu, často také téhož pohlaví a blízkého sociálního statusu.

Vrstevnické skupiny vznikají nejprve v místě bydliště, později se dosah jejich působení zvětšuje.

Příslušnost k takovéto skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich sociální a citovou deprivaci, vytváření sociálních vztahů a pocitů bezpečnosti má pro jejich členy někdy stejný význam jako obsah činnosti. Pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k jejich socializaci a k osvojování pozitivních hodnot.

V některých případech však působí opačným směrem. Důsledkem se tak stává antisociální a delikventní chování (bandy, gangy) **(15)**. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování.

Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím, tím spíše jím není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel. I pro dítě vychovávané funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: obstat v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty.

U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím **(25)**.

Pro děti mladšího školního věku jsou charakteristickou vrstevnickou skupinou *party*, jejichž zvláštním znakem je izolace od světa dospělých. Dětské party jsou skupiny s poměrně pevnou vnitřní vazbou. Existuje v nich pevná organizace a rozdělení rolí. Mají vlastní systém hodnot a norem, jistý systém sociální kontroly se specifickými sankcemi, silný pocit solidarity a příslušnosti ke skupině.

Odlíšný charakter mají *skupiny dospívající mládeže*. Mladí lidé v nich uspokojují svou potřebu žít pospolitě, která je v tomto věku zvláště výrazná. Současně jsou prostředkem postupného vymaňování z pout přímé kontroly rodičů a prostředkem, který manifestuje jejich touhu po samostatnosti a dospělosti **(48)**.

1.9.2 Hromadné sdělovací prostředky

Prostředí, ve kterém žijeme, nás ovlivňuje mnohem více, než tomu bylo dříve. Na této skutečnosti se podílí především vývoj elektroniky, jejíž produkty, např. mobilní

telefony, téměř „odstranily vzdálenosti mezi lidmi“. To umožnilo bezprostřední výměnu informací nejen mezi dvěma jedinci, ale i mezi skupinami lidí. Zároveň mohou významně nejen ovlivňovat mezilidské vztahy, ale i je upravovat podle určitého úmyslu. Jsou to „hromadné sdělovací prostředky“ a ta část společnosti, která je ovládá může jejich prostřednictvím ovlivňovat myšlení celé společnosti, ze které nemůžeme vyloučit ani její mladou generaci, která značnou část začátku svého života prožívá v prostředí rodiny a školy a není od okolního vlivu izolována (2).

Hromadné sdělovací prostředky = masová komunikační media = masmedia jsou sdělovací systémy, akty a prostředky, pomocí nichž jsou zprávy zakódované v těchto systémech předávány konzumentům – velkému, anonymnímu a heterogennímu souboru adresátů (22).

Jsou také prostředkem tzv. masové komunikace. Masová komunikace je zvláštní druh komunikace při níž dochází k rozšiřování a sdělování informací a symbolických obsahů určených široké veřejnosti, resp. masám, pomocí specifických prostředků, především rozhlasu, televize, tisku a filmu – prostředky masové komunikace.

Masová komunikace ovlivňuje myšlení a jednání lidí i způsob jejich života. Působí prakticky neustále, bezprostředně i zprostředkovaně na společenské vědomí, vytváří obecné hodnoty, upevňuje a rozvolňuje normy, podílí se na procesu socializace.

Kromě toho plní funkce:

- propagandy,
- reklamy,
- sociální kontroly,
- funkce zábavní,
- rekreativní (53).

Nejrychleji rozvíjející se hromadný sdělovací prostředek je *internet*. Umožňuje nejen informace přijímat a vzdělávat se, ale poskytuje také prostor pro aktivní komunikaci, vzájemnou výměnu informací a prezentaci vlastních dat.

Hromadné sdělovací prostředky mají na naši osobnost jak kladný, tak i záporný vliv.

Kladný vliv je ten, že jsou úžasným prostředkem pro odreagování, jsou zdrojem zábavy, poskytují nám aktuální témata k diskuzím, podílejí se na odhalování korupce, atd. (20)

Záporným vlivem je, že masová media a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů, ale také ohrožují postoje a chování nejmladší generace (ale nejen ji). Všichni si uvědomujeme, že v současné době dochází k masivní devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní zodpovědnosti. Ztráta svědomí, otupený vkus, neprofesionalita a nekompetentnost představují podhoubí, na kterém pak vyrůstá arogance a agresivita.

Protože masmedia vznikají a působí ve společnosti regulované tržními zákonitostmi, snaží se – ke škodě společnosti a její kultuře – prosadit především ekonomicky a méně již kvalitou své programové nabídky. Program je diktován požadavky trhu, masovým (ne)vkusem, podle toho jaké přináší zisky. Programy vysoké úrovně se proto objevují na obrazovce jen sporadicky a spíše výjimečně.

Právem jsou pak media obviňována, že přispívají k vzestupu zločinnosti, násilí, korupce, morálního rozkladu a povrchnosti, že potlačují tvořivost a bezohledně, ale systematicky tak devastují estetické cítění, vkus a kulturní povědomí svých diváků, děti nevyjímaje.

Masmedia ovlivňují osobnost člověka komplexně a ve všech jeho společenských rolích. Podstata výchovy se však ani v této hektické době nemění. Výchova se stále snaží uchovat vše, co má hodnotu a stojí za to, aby bylo mladším generacím předáno a zabránilo se tak „ztrátě paměti národa“.

Vyspělá technika se stala součástí našeho sociálního prostředí. Je zřejmé že konkurenceschopnost masmedií je nesouměřitelná s možnostmi intencionální výchovy realizované školou a jinými výchovnými institucemi. Masová media působí hlavně v procesu funkcionální výchovy, kde je jedinec ovlivňován prostředím, na jehož podmínky se adaptuje.

Komunikační media se stala součástí naší kultury. Ani sebeotevřenější demokratická společnost ale nemá takovou moc, aby mohla regulovat obsah masové kultury a formy jejího působení politickým rozhodnutím, zákony či jinými

administrativními zákazy a nařízeními. Proto oním regulátorem, který bude mít šanci optimalizovat výběr masmediálních produktů, může být nakonec jen sám adresát **(22)**.

2. Cíl práce

Cílem diplomové práce je zmapování vlivu sociálního klima na chování dětí na základních školách.

Při vypracovávání práce jsem se v rámci sociálního klima zaměřila na rodinnou výchovu, školu, volný čas dětí a politickou situaci v České republice v 70. a 80. letech 20. století a po roce 1989.

Prvním dílčím cílem diplomové práce je komparace faktu z odborné literatury z let 70. a 80. 20. století a z let 90. 20. století a po roce 2000.

Druhým dílčím cílem práce je zjistit názory pedagogů na vliv sociálního klima na chování dětí na základních školách, s tím, že vzhledem ke zkoumané problematice, která je zkoumána formou kvalitativního výzkumu, nebylo možné stanovit hypotézu. Hypotéza bude možným předpokládaným výsledkem diplomové práce.

3. Metodika výzkumu

3.1 Použité výzkumné metody

Použitou výzkumnou metodou je metoda sekundární analýzy dat, která je doplněna polostandardizovanými rozhovory s pedagogy základních škol.

Sekundární analýza dat

Dle **Dismana, M. (8)** poskytuje sekundární analýza dat možnost využití dat, která byla již někým sesbírána.

Metodu sekundární analýzy dat jsem použita v kapitole 1. Současný stav a v kapitole 5. Diskuse, kde reprezentativním souborem byly knihy a články týkající se výchovy dětí vydané v 70. a 80. 20. století a knihy a články vydané v 90. letech 20. století a po roce 2000.

Polostandardizované rozhovory

Polostandardizovaný rozhovor je technika kvalitativního výzkumu. Jak uvádí **Bártlová, S. –Hnilicová, H. (3)** kvalitativní výzkum pracuje s malým souborem respondentů bez nároku na statistickou reprezentativnost. Používá techniky jako hloubkové individuální rozhovory, skupinové rozhovory apod. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů jejich života, chování ale také chodu organizací nebo vzájemných vztahů.

Metoda polostandardizovaného rozhovoru je podle **Dismana, M. (8)** interakce mezi tazatelem a respondentem. Podle **Bártlové, S. a Hnilicové, H. (3)** je rozhovor ucelená soustava ústního jednání mezi tazatelem a respondentem, v níž výzkumník získává informace prostřednictvím otázek směřujících k zjištění skutečností vztahujících se ke zkoumané společenské realitě. Jde o vzájemnou interakci, která probíhá mezi respondentem a tazatelem. Příznačné je jednosměrný tok informací, tím se liší technika rozhovoru od běžné formy rozhovoru. Při polostandardizovaném rozhovoru jsou respondentům kladeny předem připravené návodné otázky, které napomáhají vyjadřování se k tématu.

Výsledky rozhovorů byly zaznamenány na záznamový arch a jsou anonymní. Před počátkem rozhovoru byly pojmy vydefinovány.

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Pro polostandardizované rozhovory bylo náhodným kvótním výběrem vybráno 25 pedagogů základních škol z Jihočeského kraje.

Jako hlavní kvóta sloužil *věk pedagogů*. Pedagogové museli být starší 40ti let, aby mohli posoudit chování dětí na základních školách před rokem 1989 a jejich chování po roce 1989.

Pro zpracování dat jsem použila grafy.

4. Výsledky výzkumu

4.1 Polostandardizované rozhovory s pedagogy základních škol

Pedagog 1 – žena, 42 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Největší vliv na chování dětí má rodina, potom společnost, televize, počítačové hry, internet a v neposlední řadě také škola.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Určitě ano. Děti dostávají mnohem otevřenější informace – jak v rodině, tak i ve škole, ale také vždy záleží na rodičích a učitelích jaké informace dětem poskytnou. Já jsem vždy svým žákům poskytovala pravdivé a nezkrácené informace, ať to bylo před nebo po roce 1989.“

„Znamená to, že na výchovu současných dětí měla vliv demokracie?“

Odpověď: „Určitě ano.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „V současné době nemám přidělenou žádnou třídu. Ale když se kouknu na 5. třídu, ve které právě zastupuji nemocnou kolegyni, tak dětí ze sezdaných rodin je asi 10, z nesezdaných 3 a z rozvedených 5.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dle mého názoru bylo mnohem méně dětí z rozvedených či nesezdaných rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Myslím si, že ano, ale opět záleží na jednotlivci, pokud není, neměl by toto povolání vykonávat.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Myslím si, že to bylo stejné.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Většina současných rodičů tráví se svými dětmi velmi málo času. Ten, co jim pro děti zbývá tráví u televize, v supermarketech, multikinech, a jinde. Pouze malá část rodičů se dětem opravdu věnuje – plánuje jim volný čas, jezdí spolu do zahraničí i po České republice, čte s nimi a vykonává spoustu dalších činností, které by měly být samozřejmostí.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve si více povídali, svěřovali se, diskutovali, trávili spolu volný čas. Jak jsem již říkala, dnes zde velkou roli hraje televize a počítače.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Na prvním místě u počítače, pak u televize, někdo sportuje, a hodně jich tráví volný čas neorganizovaně. V dnešní době jsou velkým problémem „děti ulice“.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti rozhodně více sportovaly a četly.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Jsou zde hudební a pěvecké kroužky, několik sportovních, dramatický kroužek, rybářský a hasičský kroužek.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve tu byl Pionýr, tam většina dětí chodila.“

„Kolik dětí z té 5. třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 60%, zbytek nikam nechodí.“

„Proč myslíte, že nikam nechodí?“

Odpověď: „Nechce se jim, jsou pohodlní.“

Pedagog 2 – žena, 54 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „V první řadě rodina, pak celá společnost, je uspěchaná. Velkou roli hrají také média.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Je to individuální. U některých ano, u některých ne.“

„Říkáte, že u některých se výchova po roce 1989 změnila, řeknete mi jak?“

Odpověď: „Někteří rodiče jsou hodně ovlivněni dnešní uspěchanou dobou, z toho důvodu nemají na své děti moc času. To se jim snaží vynahradit například penězi nebo hodnotnými dary a dovolenými. To ale nenahradí každodenní potřebu dětí na čas strávený s rodiči.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ve třídě mám 22 dětí, 5 je z rodin rozvedených a 1 z rodiny nesezdané.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Nebyl v tom velký rozdíl. Myslím si, že to bylo dost podobné, až na ty nesezdané rodiny, ty se moc nevyskytovaly.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Autorita pedagogů klesá.“

„Čím je to způsobeno?“

Odpověď: „Velký vliv má rodina, mnohdy špatně pochopená demokracie.“

„Co tím myslíte?“

Odpověď: „Děti mohou vše, pedagog nic. Je zde velká volnost dětí a děti to moc dobře ví, proto se chovají, tak jak se chovají – jsou drzé a vše ničí.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Jednoznačně byla autorita pedagoga mnohem větší.“

„Čím to bylo?“

Odpověď: „Pedagog měl v té době přirozenou autoritu, ale hodně zde sehrál roli režim.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „To je právě ten největší problém. Rodiče tráví se svými dětmi minimum volného času. I když to je také velice individuální, jsou rodiny, které se dětem věnují a jsou rodiny, které pomalu neví, že mají děti.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dnes je to mírně horší. Dříve rodiče s dětmi trávili asi trochu více času.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Je jiná doba, děti dnes mají jiné zájmy. Mají méně přirozeného pohybu, jsou spíše pasivní, čekají, kdo jim co nabídne. Více se nudí.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti byly aktivnější, byly více venku, vyhledávaly si zájmy sami.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Ani nevím, asi je tu hudební a pěvecký kroužek a několik sportovních.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Byl Pionýr, tam měly děti hodně vyžití.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „90%“

Pedagog 3 – žena, 44 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Uspěchaná doba.“

„Co tím myslíte?“

Odpověď: „Pořád se někam chvátá, hodně času se tráví v práci a děti mají hodně volnosti.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano.“

„A jak?“

Odpověď: „Jak jsem již říkala, většina rodičů nemá na své děti čas.“

„Měla na to vliv demokracie?“

Odpověď: „To nemohu posoudit.“

„Proč to nemůžete posoudit?“

Odpověď: „Nevím, opravdu nevím, těch vlivů bylo asi více. Určitě to ovlivnilo i otevření hranic a nové možnosti, které tím vznikly, např. pracovní.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ze 17ti dětí jsou 2 děti z rodin rozvedených a 1 dítě z rodiny nesezdané.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Podle mého názoru to bylo stejné.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Určitě mnohem méně, než před rokem 1989. Jsem přesvědčená o tom, že je to volnou rodičovskou výchovou.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Mnohem méně než dříve. Je zde velký rozdíl. Dle mého názoru je to opět problém dnešní uspěchané doby.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Hlavně u počítače a sledováním televize.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti více četly a navštěvovaly různé kroužky.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Pěvecký, rybářský, sportovní a spoustu dalších.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Mám pocit, že dříve se využití volného času věnovalo více času.“

„Co tím myslíte?“

Odpověď: „Děti určitě více navštěvovali zájmové kroužky a škola se na jejich organizování také určitě více podílela.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „30%, zbytek raději sedí u počítače nebo sledují televizi, video nebo DVD. Je to pro ně zajímavější.“

Pedagog 4 – žena, 53 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Vše, co vnímají kolem sebe. Největší vliv má ale rodina.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Myslím si, že nikoliv. Rodiče, kteří jsou zodpovědní, a u kterých je starost o rodinu a děti na prvním místě, se chovají stejně, ať je doba jakákoliv.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „V mé třídě je 26 dětí, z toho 17 vyrůstá v úplné rodině, v 1 případě jsou rodiče nesezdáni a 8 dětí má rodiče rozvedené.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Děti z rozvedených nebo nesezdaných rodin byly spíše výjimkou.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Myslím, že ano.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Myslím, že stejně.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Kvalitní rodiče se snaží trávit volný čas s dětmi smysluplně. Ostatní rodiče stejně nikdo nepředělá, je to v nich, bohužel.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Stejně.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Myslím, že mají mnohem víc možností se realizovat – vyhledávat si na internetu, pracovat v kroužcích v domě dětí a mládeže, škola také nabízí volitelné předměty. Ve větších městech jsou dokonce i jazykové školy.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Jak jsem již říkala, dnes mají mnohem více možností se realizovat. Dříve toho tolik nebylo.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Karate, fotbal, badminton, klávesy, zpěv, jízda na koni, hasičský kroužek.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve děti takový výběr neměly.“

„Vzpomenete si alespoň na nějaké?“

Odpověď: „Pionýr.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 60%.“

Pedagog 5 – muž, 60let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Televize, film, dostupnost závadné literatury, časopisů, CD, DVD,..“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Rodiče mají podstatně méně času na výchovu svých dětí, protože jsou pracovně vytížení. Dost rodičů také nemá stálé zaměstnání, proto leží doma v obýváku, pijí pivo, kouří a na děti nedbají.“

„Měla na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Určitě ano.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „ Ve třídě mám 22 dětí, z toho je 5 dětí z rozvedených rodin, 2 děti jsou z nesezdaných rodin.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Dětí z rozvedených nebo nesezdaných rodin bylo velice málo.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Velký rozdíl oproti minulým rokům nevidím. Záleží to ale na tom, jaký vztah ke škole mají rodiče a jak doma o škole mluví.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Dost rodičů dětí z mé třídy neví, co je to věnovat se svým dětem.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „V minulých letech to nebylo o nic lepší.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Málo dětí se ve volném čase věnuje třeba sportování, nebo činnostem v nějakém kroužku. Většina dětí leží u televize nebo videa.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Mnohem více se děti věnovaly kroužkům nebo byly venku.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Jsou zde sportovní kroužky, rybářský a hasičský kroužek, hudební a pěvecké kroužky.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Byl tu Pionýr.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Velmi málo – asi 10%.“

„Proč myslíte, že nikam nechodí?“

Odpověď: „Nemají zájem, nikdo je k tomu nevede.“

Pedagog 6 – žena, 58 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Velký vliv mají média a situace ve státě.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Změnila, výrazně k horšímu. Spoustu lidí nepochopilo pojem demokracie.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ve třídě mám 22 dětí, z toho jsou 3 z rozvedených rodin.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Situace byla stejná.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Jak který.“

„Co tím myslíte?“

Odpověď: „Někdo má přirozenou autoritu, jiný ne, ta nejde získat a děti to ví.“

„Jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Stejně.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Novou módou je trávit volný čas v obchodních domech. Občas rodiče se svými dětmi sportují nebo jezdí za kulturou.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Rozhodně lepší, rodiče měli na děti více času.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Naprostá většina dětí tráví svůj volný čas u počítače.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „V této době děti trávily volný čas u televize. Pouze malé procento dětí četlo a v současné době čte.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Naše děti mají velké možnosti výběru kroužků podle zájmů.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Velký rozdíl v tom nebyl.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 30%.“

„Proč myslíte, že tak málo?“

Odpověď: „Nemají zájem o kroužky, jsou raději v partě venku.“

Pedagog 7 – žena, 55 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Televize, filmy, hudba, počítačové hry, časopisy, a hlavně škola a rodina.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Rodiče mají na děti mnohem méně času, věnují se kariéře nebo svým zájmům, velmi málo podporují školu.“

„Má na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Sama demokracie to neovlivnila, ale nové možnosti, které se rodičům otevřely a oni je chtějí využít.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ve třídě mám 14 dětí, z toho je 8 z rozvedených rodin.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve bylo mnohem větší procento dětí z úplných rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Autorita učitelů proti minulým rokům poklesla.“

„Proč tomu tak je?“

Odpověď: „Rodiče svými postoji školu málo podporují. Mnoho rodičů přestalo učitele považovat za svého partnera při výchově.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Rodiče věnují dětem málo času, nahrazují to věcmi a penězi. Ale jsou i výjimky.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Lepší, rodiče měli na děti více času – jezdili na výlety, hráli hry, společně četli.“

„Jak tráví svůj volný čas současné děti?“

Odpověď: „U televize, počítače, u moderní hudby, časopisů, v kroužcích v domě dětí a mládeže a ve sportovních kroužcích.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve byl Pionýr, tam chodilo hodně dětí.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Pestrá nabídka poskytuje dům dětí a mládeže (sportovní, modelářské, taneční, jazykové, ...). Nabídka kroužků je bohatší spíše pro mladší děti.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Byl tu Pionýr a samotné kroužky byly více organizovány školou.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „50%.“

Pedagog 8 – žena, 60 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Televize, počítačové hry, nové možnosti vzájemné komunikace, snadný přístup k různým informacím.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „V řadě rodin podstatně. Každý si vykládá demokracii po svém. Vytrácí se slušnost a pocit zodpovědnosti.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ve třídě mám 24 dětí, z toho je 9 z rozvedených rodin.“

„Vzpomenete si jaké to bylo v 70. a 80 letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo méně dětí z rozvedených rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Asi ještě na 1. stupni základních škol ano. Na 2. stupni základních škol se autorita postupně vytrácí.“

„Proč tomu tak je?“

Odpověď: „Není podpora ani ze strany rodiny. Dříve měl pedagog větší autoritu, jak u dětí, tak u rodičů (možná to bylo vynucené stavem společnosti).“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Rodiče mají na své děti méně času než dříve – jsou zaměstnaní, mají kariéru a vlastní zájmy – otevřely se jim nové možnosti.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Hodně času tráví u počítačů, před televizí, ale také navštěvují zájmové kroužky a jsou venku.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Volný čas byl organizovanější, hodně se v tom angažovala i škola.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Kroužky v domě dětí a mládeže – převážně se zaměřením na sport, dále i výtvarné, hudební a další. Účast je dobrovolná, dle zájmu dětí.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve byla zájmová činnost více organizována pionýrskou organizací a školou.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „30% dětí navštěvuje kroužky podle svých zájmů.“

Pedagog 9 – žena, 60 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Největší vliv má rodina – přístup k dětem, společné aktivity, vzájemná komunikace. Potom vrstevníci, televize a počítačové hry.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Myslím, že v některých rodinách se změnila, vzhledem k přílišné vytiženosti rodičů v zaměstnání nebo podnikání. Na dětech se pak projevuje nedostatek zájmu o jejich úspěchy či neúspěchy.“

„Má na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Nemyslím si, že na to má vliv právě demokracie. Myslím si, že zde svou roli hraje více příčin, ale ta hlavní je asi vývoj společnosti.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Nejsem třídní učitelka.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Jak pro které žáky. Velmi to záleží na postoji rodiny ke škole. Určitě v současné době mají rodiče daleko kritičtější postoj, otevřeně kritizují některé postupy (oprávněně i neoprávněně) učitelů. Autoritu pedagogů poškozují i některé komentáře v médiích.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Určitě rodiče více respektovali školu a byli větší oporou pro učitele.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Podle mého názoru zde není velký rozdíl mezi dnešní dobou a dobou před rokem 1989. Rodiče, se kterými v dětství jejich rodiče chodili do přírody, sportovali, navštěvovali kulturu, to většinou poskytují i svým dětem. Na rozdíl od 70. a 80. let 20. století, ale určitě více času tráví v supermarketech.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Určitě většina dětí tráví hodně času u počítačů, ti kteří mají různé zájmy také v kroužcích, oborech základní umělecké školy, sportovních oddílech.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to hodně podobné. Rozdíl je ale v tom, že se dnes většina aktivit platí, ale myslím, že pokud dítě opravdu chce, rodič mu to umožní.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Jak už jsem říkala – různé kroužky, obory v základní umělecké škole a sportovní oddíly.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve to bylo více organizováno.“

„Kým?“

Odpověď: „Školou. A byl i Pionýr.“

Pedagog 10 – žena, 57 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí ?“

Odpověď: „Největší vliv má rodinné prostředí – méně času je zde věnováno dětem. Dále celkové poměry a vztahy ve společnosti.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, většina lidí si myslí, že si může dělat, co chce. I mluvit do výuky.“

„Má na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Myslím, že ano.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Děti ze sezdaných rodin je 17, z rozvedených 9 a z nesezdané 1.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Bylo určitě méně dětí z rozvedených rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Pro většinu žáků není, není zde podpora ze strany společnosti.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Na školách byla lepší disciplína, lepší kázeň.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Rodiče na děti nemají příliš času, jen málo rodičů se dětem věnuje dostatečně a s velkou láskou.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Ti, co mají zájmy, tráví čas v různých kroužcích. Ostatní u počítače a televize.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Nebylo tolik her (někdy i pro děti nevhodných). Děti trávily více času v kolektivu.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Kroužky v domě dětí a mládeže a při základní umělecké škole.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve byly děti v pionýrské organizaci.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „30%“

„Proč tak málo?“

Odpověď: „Nemají o to zájem, ale je pravda, že dnes je to také pro mnohé rodiče hodně drahé.“

Pedagog 11 – muž, 44let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Televize, „stupidní“ dětské časopisy, společenské klima – „drzému je vše povoleno“ a hlavně rodina.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, výrazně! Je to jednoznačně česká podoba demokracie.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Nejsem třídní učitel.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Ne.“

„Čím je to způsobeno?“

Odpověď: „Jednoznačně klima ve společnosti.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Mnohem lepší.“

„Co tím myslíte?“

Odpověď: „Pedagog měl přirozenou autoritu, to dnes neplatí.“

„Čím to bylo?“

Odpověď: „Dobou, větším respektem ke všemu, ale svou roli zde určitě hrál i režim.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Nijak, většina se stará o jiné věci.“

„O které věci?“

Odpověď: „O práci a hlavně své zájmy, které upřednostňují.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Mnohem lepší.“

„V čem to bylo lepší?“

Odpověď: „Rodiče přišli z práce a věnovali se svým dětem. Dnes musí tam, tam a tam, večer přijdou a jsou unavení.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Bohaté celkem účelně, ostatní se flákají.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Mnohem lepší. Kroužky byly dostupné pro všechny.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Mnohem méně než dříve. Je zde dům dětí a mládeže a umělecká škola.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Lepší. Škola se zde více uplatňovala, tím pádem na děti dohlíželi pedagogové a mohly se účastnit všechny děti bez ohledu na finance.“

Pedagog 12 – žena, 49 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí ?“

Odpověď: „Volná výchova v rodině, přílišná „demokracie“. Vliv sdělovacích prostředků, reklamy, malý zájem o sport – děti raději koukají na televizi, video, hrají počítačové hry. Je to pohodlnější, jak pro děti, tak pro rodiče.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Myslím, že ano. Hlavně se zapomíná na slušné chování – pozdravy a poděkování. Děti jsou „osobnosti“, ale neumí poslouchat (vyslechnout) druhého, jsou mnohem sobečtější.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „V mé třídě je 25 dětí, z toho jsou 4 děti z nesezdaných rodin a 3 z rozvedených rodin.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Rozhodně nebylo tolik dětí z rozvedených a nesezdaných rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Autorita klesá. Dnes autoritu učitele sráží sami rodiče – např. dodatečně omlouvají neomluvené hodiny, více věří dítěte, než-li učiteli. Ale myslím, že děti v nižších třídách, učitele jako autoritu uznávají.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Dříve byl učitel větší autoritou. Bylo to dáno dobou.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Záleží na rodině na jejich možnostech. Dnes rodiče tráví více času v zaměstnání, mají na děti méně času. Prioritou je pro ně existenční zajištění rodiny.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Myslím, že rodiče trávili s dětmi více času.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Hlavně sledováním televize a hrou na počítači.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve děti více sportovaly a běhaly venku.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Působí zde dům dětí a mládeže, kde je velký výběr zájmových kroužků.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dnes je to lepší. Děti mají větší výběr.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 75%.“

Pedagog 13 – žena, 40 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Určitě výchova v rodině a návštěvnost v zájmových kroužcích.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, dnes jsou děti vedeny k většímu sebevědomí, dokáží bránit své názory.“

„Měla na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Určitě, otevřeli jsme se světu.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Nejsem třídní učitelka, tudíž to nemůžu posoudit.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Jak který. Záleží na osobnosti učitele. Dnes děti vyjadřují své názory bez obav a mnohdy nad tím, co dělají a říkají ani nepřemýšlí.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Dříve byl učitel větší autoritou.“

„Čím to bylo?“

Odpověď: „Dobou, dnes je všem všechno jedno.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „1. Dle finančních možností rodiny – výlety, sporty, kino, divadlo.
2. Dle zájmu rodičů, pokud chtějí, dětem se věnují.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Podobné.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Záleží na dítěti. Pokud mají možnost sportují, navštěvují různé kroužky, ale je hodně dětí, které tráví spoustu času u počítače a televize.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve děti běhaly venku nebo navštěvovaly různé kroužky, kterých bylo hodně a byly finančně dostupné.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Zde je velká nabídka různých zájmových kroužků pro všechny věkové kategorie.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Myslím, že je to dost podobné, dříve také bylo hodně kroužků, ale byly finančně dostupnější.“

Pedagog 14 – žena, 42 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Společnost a rodina.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, změnila se, zásadně jí ovlivnila demokracie.“

„Jak se změnila?“

Odpověď: „Je uvolněnější. Děti nemají z ničeho respekt. Jsou drzé a ničí věci.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „V mé třídě je 28 dětí, 6 dětí je z rozvedených rodin a 4 děti jsou z rodin nesezdaných.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Zhruba $\frac{3}{4}$ dětí bylo ze sezdaných rodin a $\frac{1}{3}$ dětí byla z rodin rozvedených a nesezdaných. Myslím si, že k nárůstu dětí z rodin rozvedených a nesezdaných došlo.“

„Čím myslíte, že to bylo způsobeno?“

Odpověď: „Velký vliv na to měl politických režim.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Ne.“

„Čím je to způsobeno?“

Odpověď: „Vývojem společnosti, změnou zákonů, pravomocí pedagogů, apod.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Dříve byl učitel větší autoritou. Byla lepší morálka i kázeň.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Netráví, až na malé výjimky. Rodiče nemají čas – podnikají a pracují.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Dříve rodina držela více při sobě, vztahy v rodině byly pevnější.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Hlavně u počítače a televize.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve to bylo lepší. Byla větší organizovanost akcí pro děti – kroužky, výlety, tábory.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Ty, které nabízí dům dětí a mládeže – asi 10 kroužků, ale chybí jejich různorodost.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Kroužky byly více organizovanější, hlavně školou. A také byly pro děti více dostupnější.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 30% dětí. Kroužky jsou pro ně neatraktivní.“

Pedagog 15 – muž, 50 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Pracovní vytíženost a kariéra rodičů, televize, počítače, malá sportovní aktivita. Na druhou stranu jsou ale dnešní děti lépe informované o situaci u nás i ve světě.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, velký vliv na ní měla demokracie. Dnešní děti mají nové možnosti, hlavně v oblasti informovanosti pomocí hromadných sdělovacích prostředků. To sebou ale také přináší problémy – drogy, alkohol, kouření.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „V mé třídě je 17 dětí, 3 jsou z rozvedených rodin a 2 z rodin nesezdaných.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Více dětí bylo ze sezdaných rodin, dobře fungovala propopulační politika státu. Dnes je to přesně obráceně.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Do 6. třídy ano, od 6. ne, zde výrazně poklesla.“

„Čím myslíte, že je to způsobeno?“

Odpověď: „Přechodem do puberty a tím odmítání autorit. Určitě i nízkou podporou ze strany rodičů. Dříve učitele ve výchově více podporovali.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Dříve byl učitel pro děti větší autoritou (byla menší informovanost dětí, co vše můžou a co ne).“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Je to různé, ale obecně jsou dvě skupiny rodičů. Ta první se dětem věnuje a ta druhá ne.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Asi podobné, i když rodina v té době držela více pohromadě.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Hlavně u počítače a televize, různým experimentováním, v kroužcích, sportem.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve děti více sportovaly a měly větší výběr z kroužků.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Jsou zde nejrůznější sportovní a umělecké kroužky.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Podobné, ale kroužky byly více organizovanější.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 40%. Děti mají jiné zájmy. A kroužky jsou dnes také dost drahé. Přejde mi, že se v dnešní době více projevuje rozdíl mezi chudými a bohatými, což dříve děti tak nepostihovalo – myslím tím v oblasti kroužků.“

Pedagog 16 – žena, 48 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Televize, počítač, škola, rodina.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano.“

„Jak?“

Odpověď: „Dětská kázeň je dnes mnohem uvolněnější. Více si dovolí, neznají hranice.“

„Měla na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Těch vlivů bylo více.“

„Jaké například?“

Odpověď: „Uspěchaná doba, otevření se světu, pracovní vytíženost rodičů a spousta dalších.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Nejsem třídní učitelka.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Ne. Rodiče dětem dovolují vše a učitel nemá žádná práva.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Dříve byl učitel pro děti velkou autoritou.“

„Čím to bylo?“

Odpověď: „Dobrou, lidé i děti si všeho více vážili.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Netráví. Děti ho tráví sami u televize, počítače a internetu.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Asi lepší. Rodiče se dětem více věnovali.“

„Jak se jim věnovali?“

Odpověď: „Ptali se, co bylo ve škole, četli s nimi, jezdili na výlety po České republice.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „S elektronikou.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve byly děti více venku, elektronika nebyla.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Malířský, pěvecký, sportovní, a další.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Podobné. Kroužky byly více organizovanější.“

Pedagog 17 – žena, 40 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Rodiče, kamarádi, reklama, televize, škola, vzory v kladném či záporném smyslu.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Výchova v rodině je velice volná, vše se dělá pro dítě. Dříve byla autoritativní – přísná. Kázeň není na škodu.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Mám 22 žáků, 18 žije v rodině sezdané a 4 v rodině rozvedené.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Tak dobrou paměť na přesné poměrové složení před 20ti lety nemám. Snad nebyly matky samoživitelky v takové míře jako dnes. Bylo méně dětí z rozvedených rodin, domnívám se.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „V každé době jsou autority přirozené, dříve i dnes. Dnes má učitel více práce, aby autority dosáhl. Dříve byla autorita pedagogů předem daná (nikdo si nic moc netroufнул).“

„Čím to bylo?“

Odpověď: „Určitě režimem.“

„Jak současní rodiče tráví svůj volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „O víkendu jezdí nakupovat do supermarketů a multikino volí jako kulturní akci. Je méně rodin, které s dětmi cestují po České republice, poznávají jí a spolu sportují. Jednou za čas jedou na zájezd k moři, ale na poznávací zájezdy – tam už peněz nezbývá. Někteří pár hodin věnují lyžím a pobytu na horách.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Rekreace v rámci ROH (revolučního odborového hnutí) a více se cestovalo po České republice.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „V kroužcích, jsou přeorganizované, nestíhají si vyhrát. Hodně u televize a počítačů.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve děti trávily více času venku, chodily „povinně“ do Pionýra, v televizi nic nebylo, rodiče byli s dětmi více v kontaktu.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Dnes mají velký výběr kroužků v domě dětí a mládeže.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to hodně podobné, ale byl menší výběr.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 95%.“

Pedagog 18 – žena, 43 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Rodina, média, kamarádi, individualita dítěte.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, změnila se. Výchova je mnohem uvolněnější.“

„Měla na tu změnu vliv demokracie?“

Odpověď: „Určitě měla, došlo ke změně životního stylu, změnily se ekonomické podmínky.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „V mé třídě je 20 dětí, z toho 5 je z rozvedených rodin a 2 z rodin nesezdaných.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech?“

Odpověď: „Určitě bylo mnohem méně dětí z rozvedených rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Je menší autoritou než dříve, myslím si, že hodně záleží na společenské situaci. Současné děti jsou kritičtější a vyspělejší, více přemýšlejí o práci učitele.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Je to individuální záležitost, stejně jako dříve. Nevidím rozdíl.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Oproti 70. a 80. letům děti méně sportují, mají méně kontaktů s kamarády, více se věnují individuální zábavě a práci s počítačem.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Je tu velká nabídka – dům dětí a mládeže a základní umělecká škola.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to hodně podobné, nevidím rozdíl.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 50%.“

Pedagog 19 – žena, 47 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Rodina, sdělovací prostředky, idoly, apod.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, rodiče mají více práce, méně času na děti, rodiče se věnují svým zájmům. Nebo je naopak přehnaná péče o děti a omlouvání jejich chyb.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Nejsem třídní učitelka.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Jak který, je to individuální. Některý má přirozenou autoritu, jiný ji nikdy nezíská.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Podobné.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Jak kteří, někteří se svým dětem věnují – znají své děti, povídají si s nimi, jezdí za kulturou, apod. Jiní ne.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Také to bylo individuální. Nevidím rozdíl.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Hodně dětí u počítače a televize.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Mnohem více se sportovalo a děti byly více venku.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Různé kroužky v domě dětí a mládeže.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dnes mají děti mnohem více možností, dříve kroužky byly, ale ne takový výběr. Byl tu Pionýr a kolem něj se vše točilo.“

Pedagog 20 – muž, 44 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Rodina, společnost, kamarádi, škola, sdělovací prostředky, počítače.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano, změnila se. Mnozí rodiče si demokracii zaměňují s anarchií a tzv. „opičí láskou“. A děti se podle toho chovají. Oproti minulým rokům je zde značný rozdíl v jejich chování. Dnešní děti před ničím nemají respekt. To ale určitě neplatí ve 100%, mluvím obecně.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Dětí ze sezdaných rodin mám 18, z nesezdaných 1 a z rozvedených rodin mám 4 děti.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Určitě to bylo jiné, téměř všechny děti byly z rodin sezdaných.“

„Čím myslíte, že to bylo?“

Odpověď: „Rozhodně na to měl velký vliv politických režim.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Pokud má pedagog přirozenou autoritu, nezáleží na čase a politické situaci – má jí vždy!“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Jak kteří, ale obecně hodně času tráví u televize, aniž by spolu komunikovali. Ale to je samozřejmě také hodně individuální.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve rodiče s dětmi více komunikovali, chodili na procházky, hráli s dětmi hry, apod.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Děti tráví hodně času konzumací komerční zábavy. Mnohé děti tráví čas izolovaně od druhých, sedavým způsobem.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve děti trávily většinu času pohybem venku, ve společnosti kamarádů.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Nabídka kroužků je bohatá, žáky nepříliš využívána.“

„Proč myslíte, že to tak je?“

Odpověď: „Mají jiné zájmy, nechtějí být pod dohledem dospělých. Svou roli zde hrají také finance, dnešní kroužky jsou dost drahé.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to podobné, až na to, že byly finančně mnohem dostupnější a děti je více využívaly.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „20%, což je málo, problém je v nechuti mnohých žáků – vyhledávají pro sebe jednodušší, méně namáhavý způsob zábavy.“

Pedagog 21 – muž, 51 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Málo času, které dětem rodiče věnují nebo na druhé straně přílišná snaha některých rodičů dětem „umetat cestičku“. Dále je zde nesporný vliv filmů a komercializace všeho.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Rozhodně ano.“

„Jak se změnila?“

Odpověď: „Přišel trend „dítě středem pozornosti“. Děti to ví a proto se tak, také chovají.“

„Měla na to vliv demokracie?“

Odpověď: „Demokracie sama za to nemůže, Je to uspěchanou dobou a určitě i vlivem ostatních států, kterým se snažíme přiblížit, např. USA a zde často propagovaný amerikanismus.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ve třídě mám 26 dětí, 4 děti jsou z rozvedených rodin a 3 děti jsou z nesezdaných rodin.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Rozhodně pokud srovnám minulé roky přibylo v současné době dětí z rozvedených rodin.“

„Čím myslíte, že to je?“

Odpověď: „Rozhodně na to měl dříve velký vliv politických režim. Dříve byl velký problém se nechat rozvést, dnes to problémem není. Dnes se ale spíše naopak vše řeší právě rozvodem, je to nejjednodušší řešení - utéct od odpovědnosti, kterou mají rodiče k dětem a partneři k sobě.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Autorita pedagoga závisí na jeho osobnosti. I v minulosti byli učitelé s velkou autoritou i bez ní. Ale v současné době je obtížnější si autoritu získat a udržet. Ale je to potřeba, protože děti autoritu vyžadují, potřebují stanovit přesné mantinely, bez nich si často neumějí poradit.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Jsou rodiny, které se dětem nevěnují téměř vůbec. Také jsou rodiny, které na své děti mají příliš velké nároky.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to podobné, ale dnes se zvýšila úzkostlivost některých rodičů vůči svým dětem.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Děti tráví až příliš času před počítačem a s mobilními telefony, chybí jim přirozené neorganizované aktivity.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti se více pohybovaly. Více trávily čas venku s kamarády nebo sportem.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Nabídka kroužků je bohatá - hlavně přes dům dětí a mládeže.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to podobné, ale dnes je to obsahově lepší.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 30%.“

„Proč tak málo?“

Odpověď: „Nevím, nemají o kroužky moc zájem, mají počítačové hry a televizní filmy a jsou spokojení. U toho nemusí moc přemýšlet.“

Pedagog 22– muž, 51 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Prostředí, rodina, televize, počítače, kamarádi, agresivita.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „V některých rodinách určitě ano. Je to hlavně tam, kde jsou rodiče hodně pracovně vytížení a na děti jim moc času nezbyvá.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Ve třídě je 27 dětí, 5 dětí je z rodin rozvedených a 4 děti jsou z rodin nesezdaných.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti z rozvedených a nesezdaných rodin se vyskytovaly ojediněle.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Jak kdo. Záleží na osobnosti pedagoga, jak si dovede sjednat autoritu.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Hodně podobné.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Někdo se dětem věnuje až moc, vše řeší a nenechává je samotné přemýšlet a rozhodovat, a někdo se dětem nevěnuje vůbec. Záleží na každé rodině.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Rodiče měli na děti více času, nebyla taková honba za penězi.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „U televize, počítače, sportem, v kroužcích.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti byly více venku.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Sportovní, hudební, keramický, taneční, výtvarný.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Nabídka byla horší.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „Asi 50%.“

Pedagog 23 – žena, 48 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Jiný styl života, cestování, sport, snadný přístup k informacím.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Rodiče jsou tolerantnější, mají více informací o výchově – záleží na každé rodině.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Dětí z rodin sezdáných je 16, z nesezdáných 4 a z rozvedených 1.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Téměř se nevyskytovaly děti z nesezdáných rodin.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „S autoritou je to stále stejné – záleží na osobnosti pedagoga.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Záleží na chuti a možnostech rodičů. Zejména maminky si myslí, že se dětem věnují více. Mají auta, kterými jezdí na výlety, do bazénu, do kina, apod.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Bylo to horší. Nejhorší to ale bylo po revoluci – než si lidé zvykli na nový životní styl.“

„Co myslíte tím bylo to horší?“

Odpověď: „Dříve se lidé pomalu nikam nedostali. Nejen, že na to neměli, ale také tu nebyla ta možnost. Bylo to dané dobou a hlavně politickou situací ve státě.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „U televize, počítačů, na výletech, v kině, bazénu, hrou a v zájmových kroužcích.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti byly více v zájmových kroužcích, v Pionýru a hlavně venku.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Velkou nabídku v rámci domu dětí a mládeže.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Nabídka byla zhruba stejná, jen zájmy dětí stojí rodinu dnes více peněz.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „70%.“

Pedagog 24 – muž, 53 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“

Odpověď: „Slábne vliv rodiny, dětem chybí kladné příklady, většinou vítězí záporné příklady (zloděj, násilník,...), všude je zveřejňováno spíše násilí (násilné filmy, počítačové hry, aj.).“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Ano změnila, rodiče musejí v práci více pracovat, domů chodí unavení a na děti často nemají čas ani náladu. To řeší spíše materiálním zabezpečením. Děti vychovává televize, počítač, parta. Rodiče si s dětmi téměř nepovídají, nechodí na procházky, dětem nečtou pohádky.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Dětí z rodin sezdaných je 18 a z rozvedených 2.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dětí z rozvedených rodin bylo hodně málo.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Myslím si, že není. Obecně společnost neuznává žádné autority, lidé jdou spíše za vyšším finančním ohodnocením.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve byla autorita učitele vyšší, vycházelo to už jenom z výkonu funkce učitele.“

„Proč myslíte, že to tak bylo?“

Odpověď: „Byla jiná doba, dnes nejsou nikde stanovené žádné hranice, a pokud jsou tak není nikdo, kdo by na ně dohlížel, a pokud je, tak není účinný trest.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „V řadě rodin je dítě ponecháno na pospas svému okolí – stáváme se konzumní společností. Rodiče se honí za penězi a svými koníčky.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve nebylo tolik negativních vlivů, které by působily na dítě. Nechci ale říct, že za vše může televize a počítač.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „Nic neděláním, nudou a vandalismem.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti byly v Pionýru, kde měly určité závazky, které museli dodržovat.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Velkou nabídku v rámci domu dětí a mládeže a základní umělecké školy.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve bylo vše organizováno v rámci Pionýra nebo školy.“

„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „80%.“

Pedagog 25– žena, 52 let:

„Co si myslíte, že má vliv na chování současných dětí ?“

Odpověď: „Žádné dítě není stejné. Všeobecně jsou ale živější, mnohem otevřenější a mají menší respekt k autoritám.“

„Čím myslíte, že to je?“

Odpověď: „Určitě na to má vliv dnešní uspěchaná doba.“

„Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“

Odpověď: „Určitě. S příchodem demokracie se zcela změnila rodinná výchova. Rodiče podnikají a mají mnohem méně času na své děti. Proto často dětem vynahrazují svou nepřítomnost věcnými dary.“

„Jaké je poměrové složení rodin u dětí ve Vaší třídě?“

Odpověď: „Mám 25 dětí a z toho je 8 z rozvedených rodin.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Myslím, že dříve jich tolik nebylo.“

„Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?“

Odpověď: „Pedagog ve společnosti již nemá takové postavení jako dříve. Nyní lidé často učitele kritizují – rodiče a děti ale mají více práv než pedagog. To se projevuje i na autoritě učitele. Děti cítí, že si mohou ve škole hodně dovolit a že za to nenásleduje žádný trest.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve měl učitel velkou autoritu, i když to také částečně bylo spojeno s politickým režimem.“

„Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“

Odpověď: „Děti hodně tráví čas sami u televize a počítače. Společně jedou jednou ročně na dovolenou k moři.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve byla rodina více pohromadě.“

„Jak tráví volný čas současné děti?“

Odpověď: „U počítače, televize, v kroužcích a lítáním venku.“

„Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Děti byly více venku s kamarády.“

„Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?“

Odpověď: „Fotbal, dramatický kroužek, rybářský, pěvecký a hasičský kroužek a spousta dalších kroužků.“

„A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?“

Odpověď: „Dříve bylo vše organizovanější.“

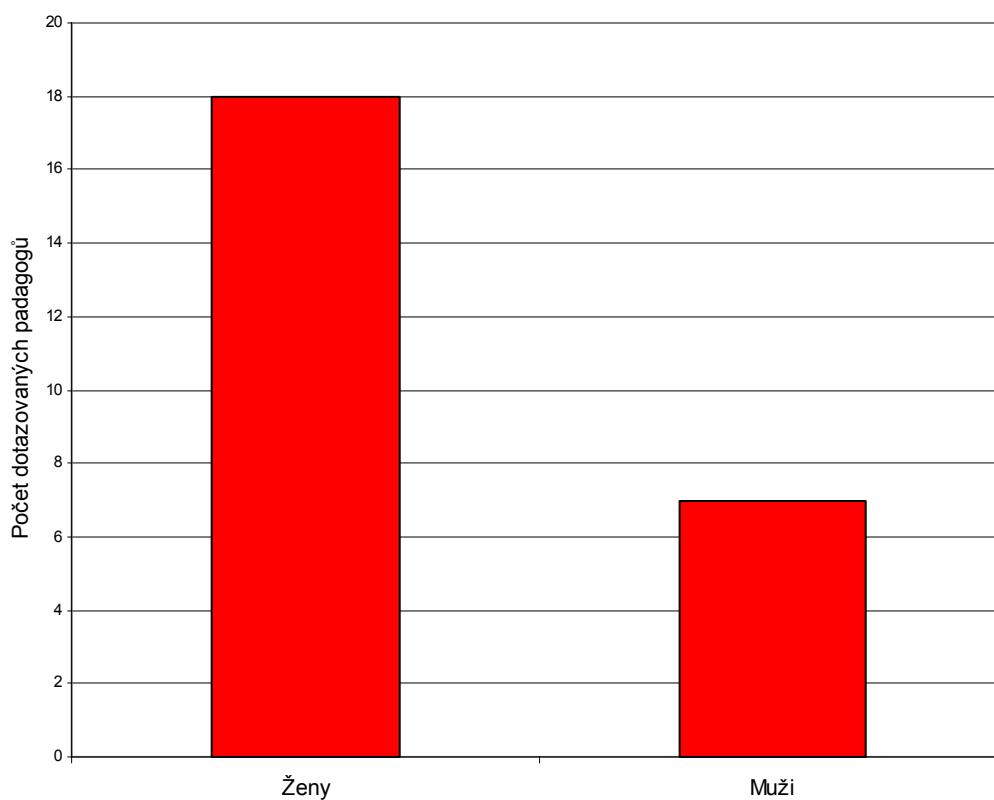
„Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?“

Odpověď: „80%.“

4.2 Shrnutí výsledků polostandardizovaných rozhovorů s pedagogy základních škol

Ve zkoumaném vzorku 25ti pedagogů základních škol bylo 18 žen starší 40ti let (72%) a 7 mužů starší 40ti let (28%),(graf č. 2).

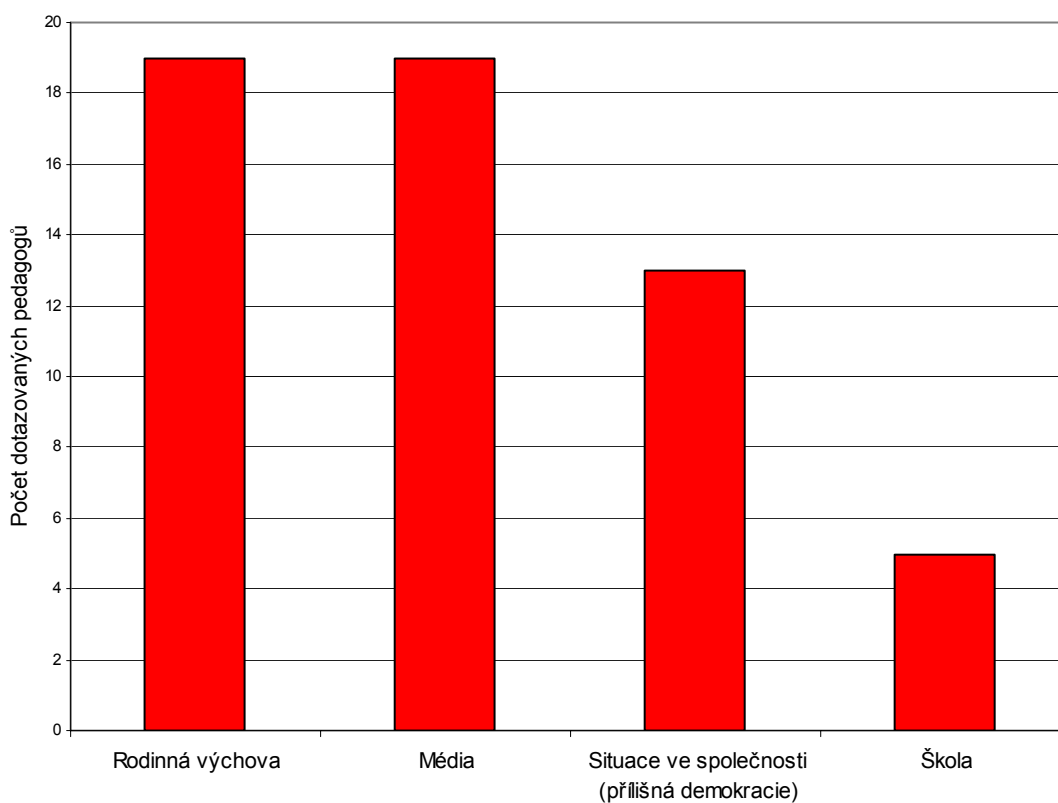
Graf č.2: Výzkumný vzorek populace

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „Co myslíte, že má vliv na chování současných dětí?“ nejčastěji pedagogové odpovídali, že velký vliv na chování dětí má *rodinná výchova*. Takto odpovědělo celkem 19 pedagogů (76%). Stejný počet pedagogů se shodlo, že druhým nejčastějším vlivem, který ovlivňuje chování současných dětí jsou *média (televize a počítačové hry)*. Jako další vliv uváděli pedagogové *situaci ve společnosti a přílišnou demokracii*. Toto ve své odpovědi uvedlo 13 pedagogů (52%). Pouze 5 pedagogů (20%) ve své odpovědi zmínilo vliv *školy* (graf č.3).

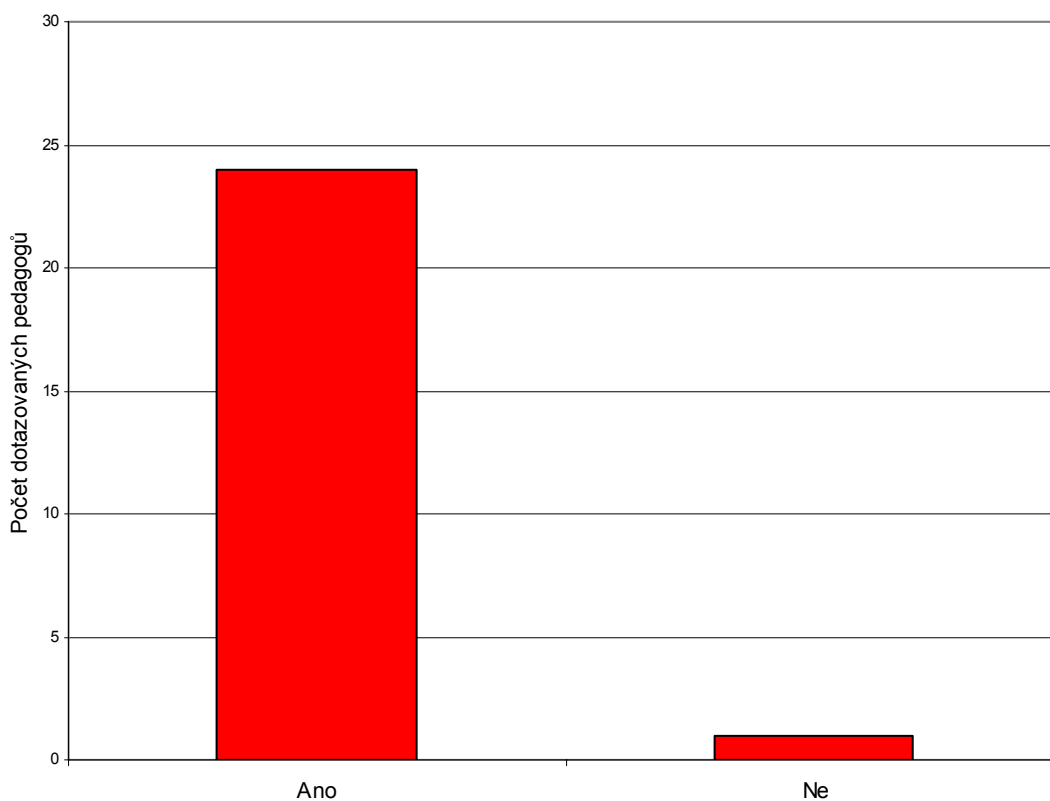
Graf č. 3: Vlivy, které nejčastěji ovlivňují chování současných dětí

Zdroj : vlastní výzkum

Na otázku: „Myslíte si, že se po roce 1989 výchova v rodině změnila?“ odpovědělo 24 pedagogů (96%) *ano*. Z toho 14 pedagogů (56%) si myslí, že na to měla určitý vliv *demokracie a tím změna dosavadního životního stylu - u dětí se vytrácí slušné chování, neumí poslouchat, jsou drzé a ničí věci*. Zbytek pedagogů tuto situaci přičítá *přílišnému vytížení rodičů v zaměstnání a tím nedostatku času na své děti*. Pouze 1 pedagog (4%) odpověděl *ne*. Zdůvodnil to tím, že rodiče, kteří jsou zodpovědní, a u kterých je starost o rodinu a děti na prvním místě, se chovají stejně, ať je doba jakákoliv (graf č. 4).

Graf č. 4: Změnila se výchova v rodině po roce 1989?

Zdroj: vlastní výzkum

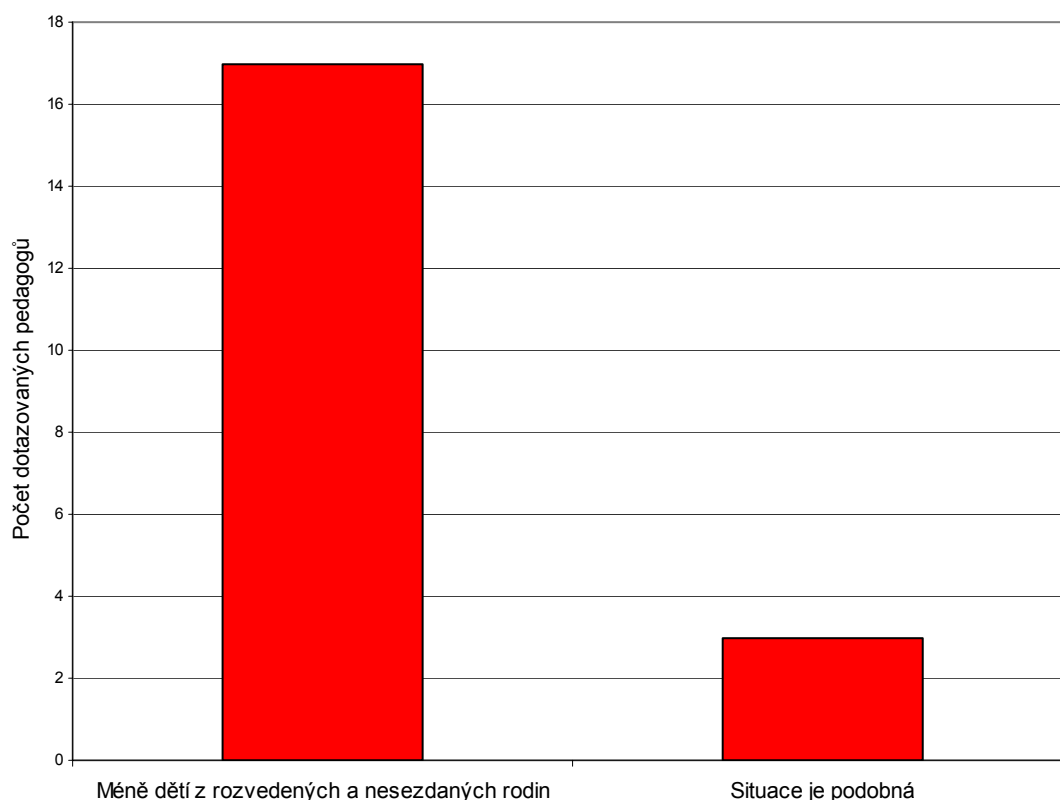

U otázky „**Jaké je poměrové složení dětí ve Vaší třídě?**“ byly odpovědi pedagogů velice různé. Z uvedených odpovědí vyplývá, že v průměru na jednu třídu základní školy připadá 23% dětí z rozvedených rodin a 7% dětí z nesezdaných rodin.

V otázce: „**Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?**“ se 17 pedagogů (85%) shodlo na tom, že bylo *méně dětí z rozvedených a nesezdaných rodin* a 3 pedagogové (15%) odpověděli, že to bylo *podobné a žádný větší rozdíl nevidí* (graf č. 5).

Ve výzkumném vzorku se nacházelo 5 pedagogů (20%), kteří na tyto otázky nemohli odpovědět, protože v současné době neměli přidělenou žádnou třídu (nebyli třídními učiteli).

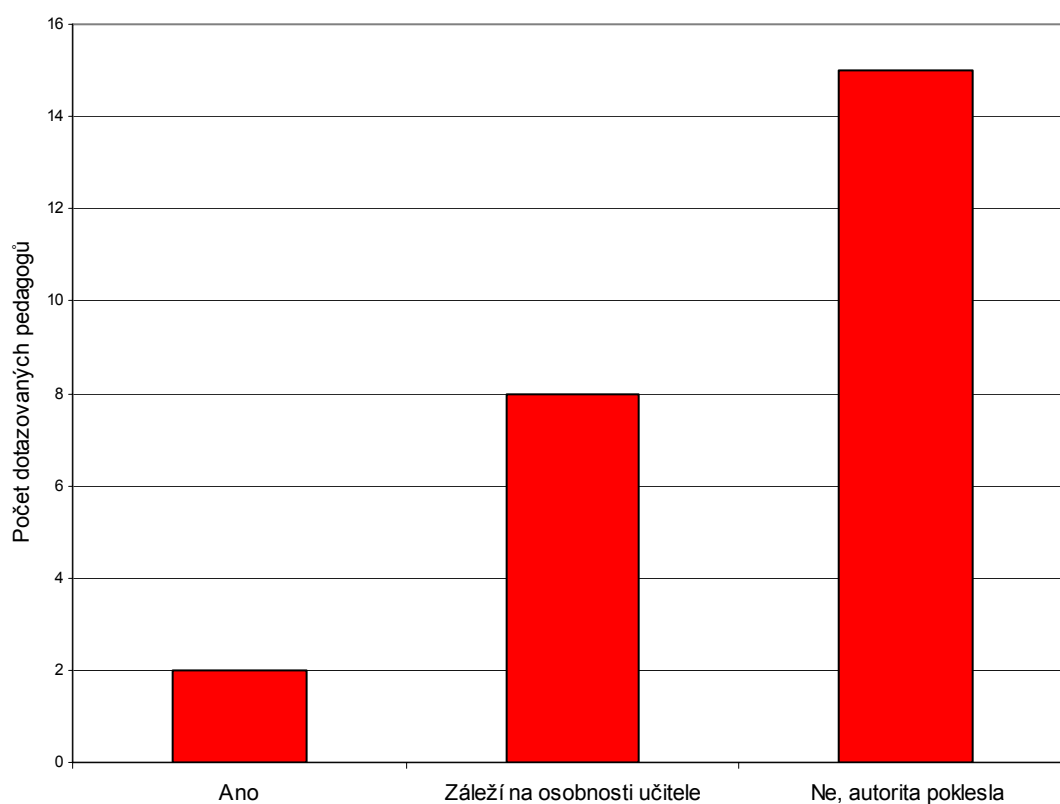
Graf č. 5: Jaké bylo poměrové složení dětí ve třídách v 70. a 80. letech 20. století?

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „**Myslíte si, že je pedagog pro současné žáky autoritou?**“ odpověděli pouze 2 pedagogové (8%) *ano, pedagog je v současné době autoritou*. 8 pedagogů (32%) odpovědělo, že záleží *na osobnosti učitele*, ten kdo má přirozenou autoritu jí má pořád, jiný jí nikdy nezíská. 15 pedagogů (60%) se shodlo na tom, že *autorita učitele v současné době výrazně poklesla* (graf č. 6).

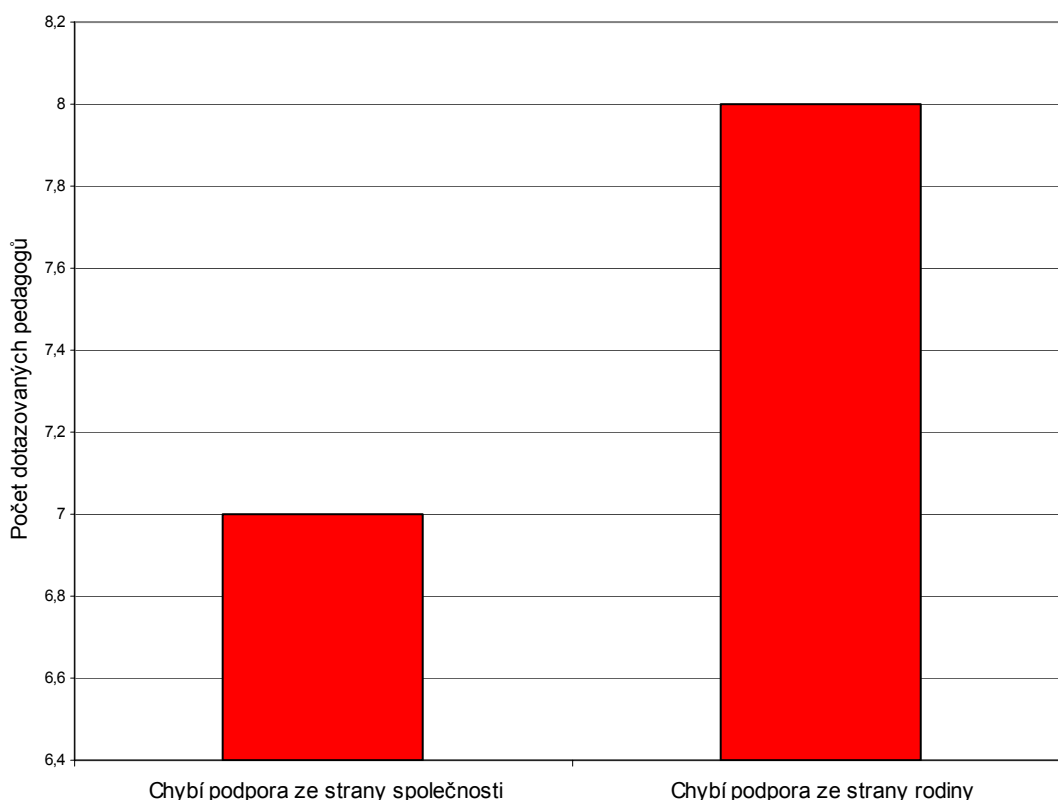
Graf č. 6: Je pedagog autoritou pro současné žáky?

Zdroj: vlastní výzkum

Pedagogové, kteří v předchozí otázce odpověděli, že autorita pedagoga výrazně poklesla, odpovídali na otázku: „Čím myslíte, že je to způsobeno?“ takto: 7 z těchto pedagogů (47%) se shodlo na tom, že *není podpora ze strany společnosti* a 8 z těchto pedagogů (53%) se shodlo, že *není podpora ze strany rodiny* (graf č. 7).

Graf č. 7: Příčiny poklesu autority pedagogů

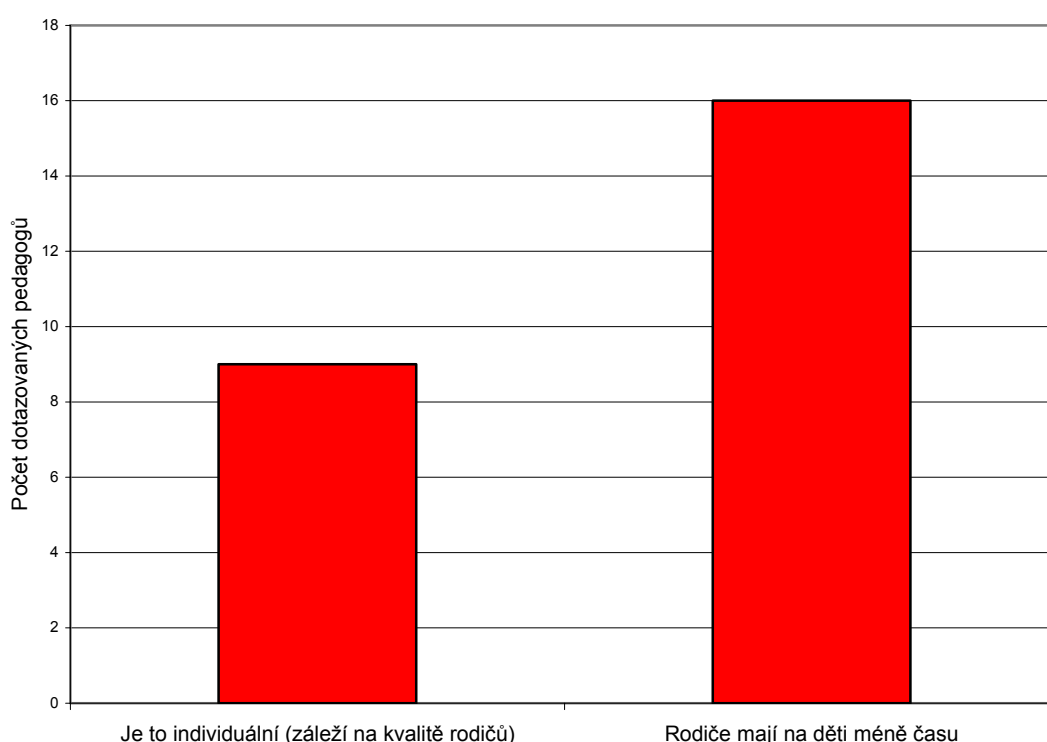

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „**A jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?**“ tito pedagogové nejčastěji odpovídali, že dříve byla *lepší morálka, kázeň a že povolání učitele, mělo autoritu danou stavem společnosti*. Také odpovídali, že dříve *škola a rodina více spolupracovaly*.

Na otázku: „**Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?**“ odpovědělo 9 pedagogů (36%), že je to *individuální. Kvalitní rodiče se snaží trávit volný čas s dětmi smysluplně a ostatní rodiče nikdo nepředělá.* 16 pedagogů (64%) odpovídalo, že *současní rodiče mají na své děti čím dál méně času. A pokud jim nějaký čas věnují, tak jedou nakupovat do supermarketů, jedou do multikina, nebo ten čas tráví u televize, nebo ho dětem vynahrazují finančními a věcnými dary* (graf č. 8).

Graf č. 8: Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?

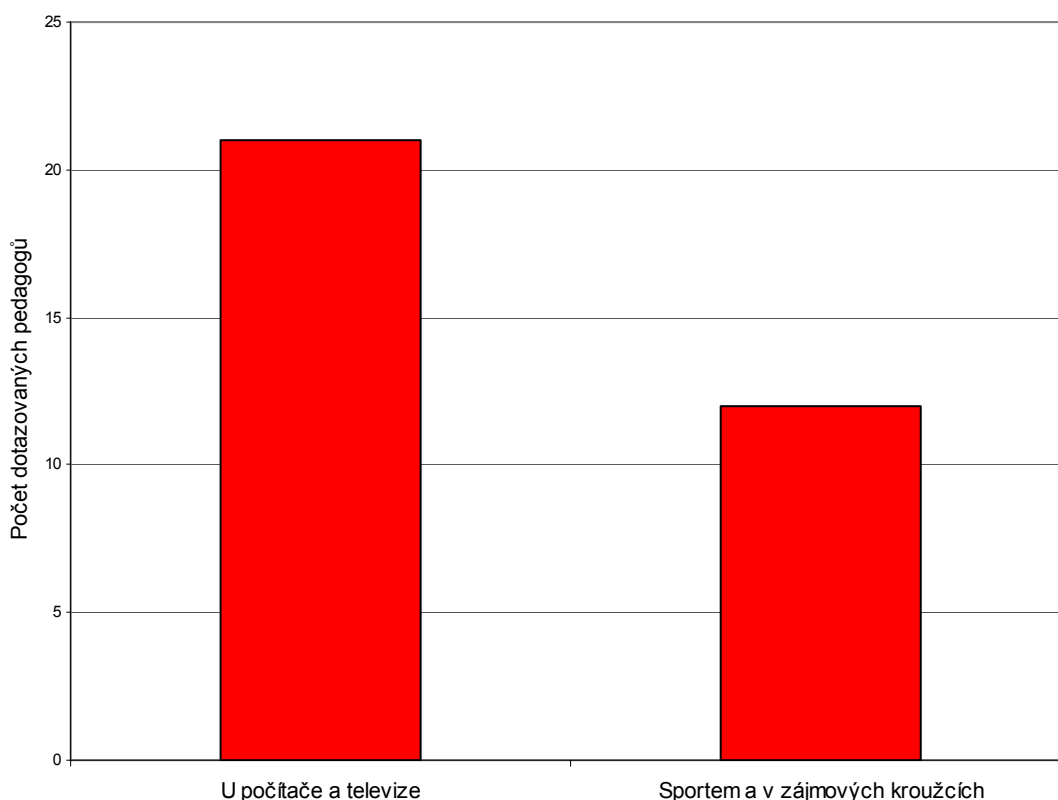

Zdroj: vlastní výzkum

A na otázku: „**Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?**“ pedagogové, kteří v předchozí otázce odpovídali, že je to individuální, odpověděli, že v 70. a 80. letech 20. století to bylo *stejně nebo podobně.* Pedagogové, kteří odpovídali v předchozí otázce, že rodiče mají na své děti mnohem méně času, jsou přesvědčeni o tom, že v 70. a 80. letech 20. století rodiče se svými dětmi trávili mnohem *více času, že rodina držela více při sobě, více si povídali a více cestovali po České republice.*

Na otázku: „**Jak tráví volný čas současné děti?**“ 21 pedagogů (84%) uvádí, že nejčastějším způsobem trávení volného času současných dětí jsou *počítače a televize*. 12 pedagogů (48%) jako další možnost trávení volného času současných dětí uvádí *sport a zájmové kroužky* (graf č. 9).

Graf č. 9: Trávení volného času současných dětí.

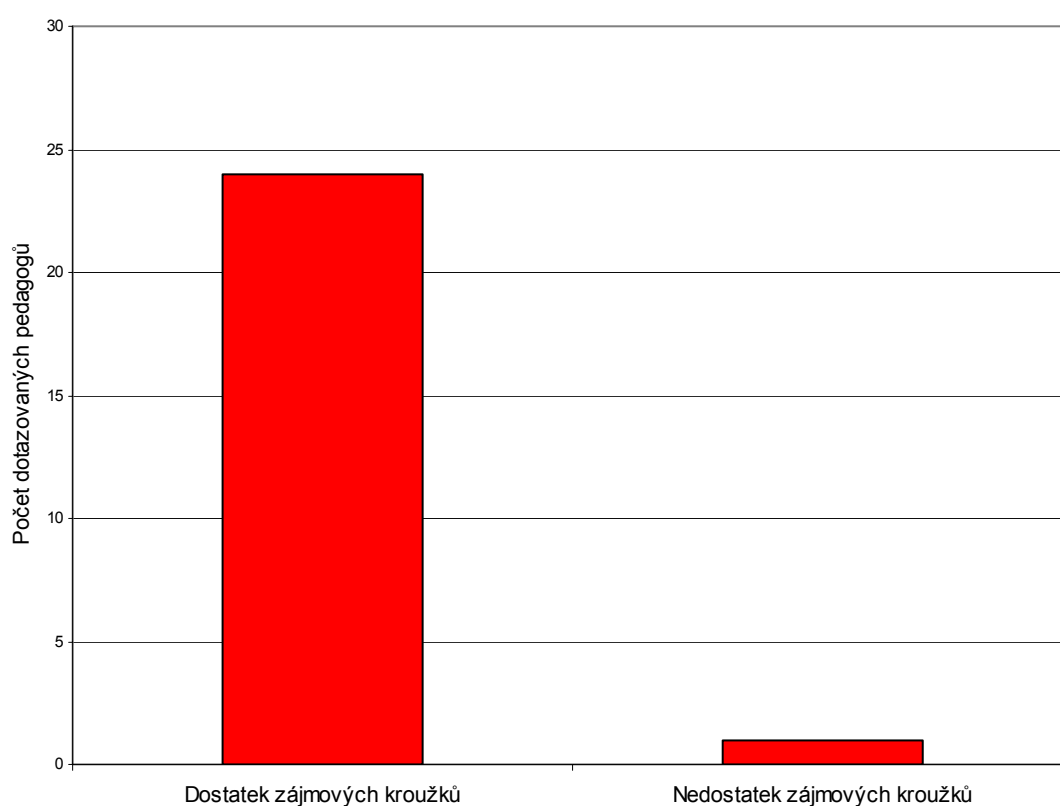

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „**Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?**“ pedagogové nejčastěji uváděli, že v 70. a 80. letech 20. století byly děti *více venku se svými kamarády, více navštěvovaly zájmové kroužky a sportovaly*.

Na otázku: „ **Jaké zájmové kroužky mají děti k dispozici v místě Vašeho působení?**“ 24 pedagogů (96%) uvedlo, že v místě kde pracují je *dostatek zájmových kroužků, buď samostatných, nebo v rámci domu dětí a mládeže nebo v rámci základní umělecké školy*. Pouze 1 pedagog (4%) byl nespokojen s nabídkou zájmových kroužků v místě svého působení a řekl, že je *nedostatečná* (graf č. 10).

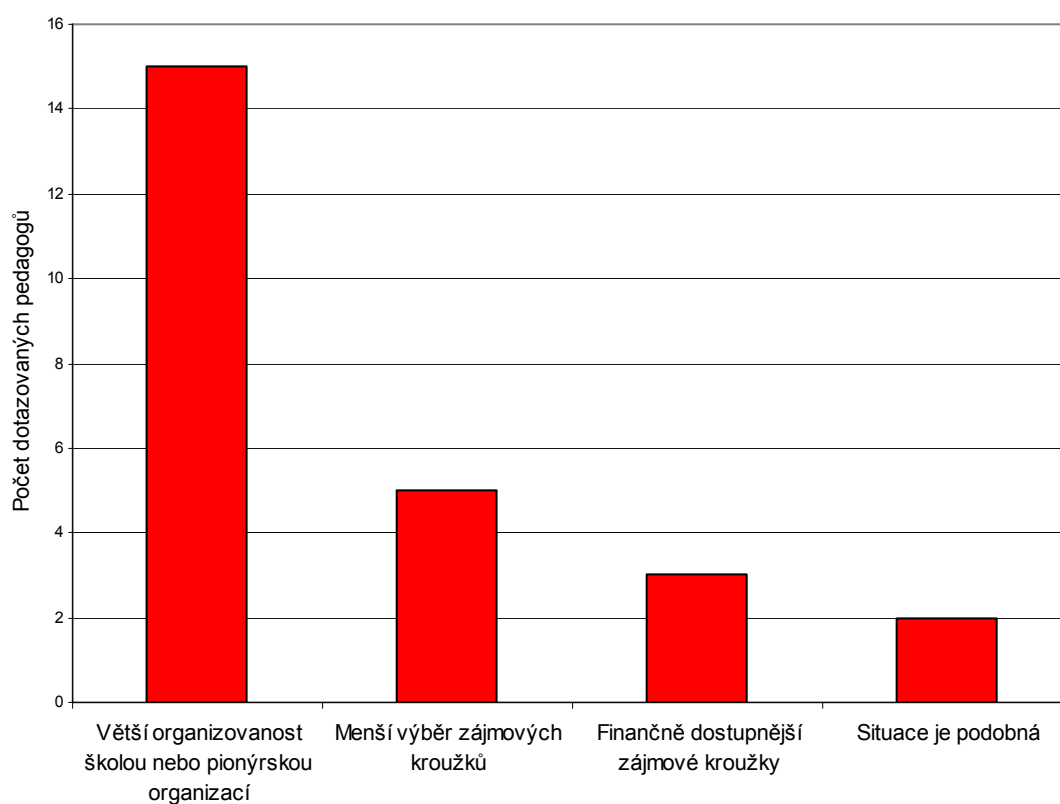
Graf č. 10: Zájmové kroužky v místě působení pedagogů základních škol

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „**Jaké to bylo v 70. a 80. letech 20. století?**“ 15 pedagogů (60%) uvedlo, že *dříve byla zájmová činnost více organizována školou nebo pionýrskou organizací*. Dále pedagogové odpovídali, že *dříve byl menší výběr zájmových kroužků*, takto odpovědělo 5 pedagogů (20%). 3 pedagogové (12%) odpověděli, že nabídka je zhruba *stejná, ale dříve byly zájmové kroužky finančně dostupnější*. 2 pedagogové (8%) odpověděli, že *situace je podobná - nevidí rozdíl*.

Graf č. 11: Zájmové kroužky v 70. a 80. letech 20. století.

Zdroj : vlastní výzkum

Na poslední otázku: „**Kolik dětí z Vaší třídy navštěvuje zájmové kroužky?**“ byly odpovědi také velmi různé. Nejčastěji se vyskytovala odpověď 30% a to u 6 pedagogů (30%).

Ve výzkumném vzorku se nacházelo 5 pedagogů (20%), kteří na tuto otázku nemohli odpovědět, protože v současné době neměli přidělenou žádnou třídu (nebyli třídní učitelé).

5. Diskuse

Všude kolem nás často slyšíme o problematice dětské kázně na základních školách i mimo ní. Zajímalo mě, jak pedagogové vnímají současnou kázeň dětí na základních školách, jestli řešili stejný problém s dětskou kázní před příchodem demokracie, která ovlivnila myšlení a chování nás všech.

Pro zmapování této problematiky jsem použila polostandardizované rozhovory, ve zkoumaném vzorku 25ti pedagogů základních škol se nacházelo 18 žen (72%) a 7 mužů (28%). Tito pedagogové byli starší 40ti let z toho důvodu, aby mohli posoudit chování dětí na základních školách v 70. a 80. letech 20. století a chování dětí po roce 1989.

Největší vliv na chování dětí na základních školách má podle pedagogů jak *rodinná výchova*, tak *média (televize a počítačové hry)*. Obě tyto odpovědi volilo 76% pedagogů. Jako další častý vliv uváděli pedagogové *situaci ve společnosti a přílišnou demokracii*, pouze 20% pedagogů ve své odpovědi zmínilo vliv *školy*. Tento výsledek mě velmi překvapil. Překvapující bylo hlavně to, že pedagogové vnímají vliv médií stejně intenzivně jako vliv rodinné výchovy. A také to, že pouze 20% pedagogů připouští vliv školy. Vždyť ústřední místo života dítěte je jak v rodině, tak ve škole. V rodině prochází dítě elementární i rodinnou socializací, rodina je stále i zázemím socializace veřejné. Prostředí rodiny zpočátku výchozí, později vlastní, neopouští většina jedinců po celý život, i když se významně mění konkrétní osoby, které tyto rodiny tvoří.

Klíčovým momentem v životě dítěte je příchod do školy. Ve škole se dítě dostává do sítě vztahů zcela jiného typu, a to především vztahů organizačních. Škola se stává ústředním bodem, kolem kterého se utváří každodenní život dítěte. Přináší nové formy chování, přichází s novým imperativem povinnosti, žádá nový typ konformity, požaduje pracovní výkon. Škola je nejen výchovnou institucí přispívající k začleňování dítěte do určité kultury, ale je také institucí vzdělávací a připravující na převzetí budoucích profesních rolí (12). Z toho vyplývá, že škola je velmi vlivný výchovný činitel a je překvapující, že tuto možnost si připouští pouze 20% pedagogů.

Pokud se podíváme na druhý velký vliv, který podle pedagogů ovlivňuje chování dětí - na média, tak tato odpověď koresponduje s odpovědí na otázku: „Jak tráví svůj volný čas současné děti?“, kdy 84% pedagogů uvádí, že nejčastějším způsobem trávení volného času současných dětí jsou *počítače a televize*. Jak uvádí **Matoušek, O. a Kroftová, A. (25)** o vlivu médií, a zejména televize na socializaci dnešních dětí a mládeže ve vyspělých zemích nemůže být pochyby. Děti a dospívající sledují televizi nejvíce ze všech médií. Čas, který věnují sledování televize, je v průměru delší, než všechny jiné mimoškolní činnosti, jimž se děti a dospívající v naší kultuře věnují.

Další otázka se týkala výchovy dětí v rodině po roce 1989. 96% pedagogů je přesvědčeno, že se tato výchova změnila. Z toho 56% pedagogů si myslí, že na to měla určitý vliv *demokracie a tím změna dosavadního životního stylu - u dětí se vytrácí slušné chování, neumí poslouchat, jsou drzé a ničí věci*. Zbytek pedagogů tuto situaci přičítá *přílišnému vytížení rodičů v zaměstnání a tím nedostatku času na své děti*. **Dle Heluse, Z.** ale změna ve výchově dětí není striktně dána rokem 1989, ale přichází s vývojem společnosti. Po druhé světové válce prudce narůstá ve všech zemích Evropy sňatečnost, klesá věk v němž lidé uzavírají manželství. Sňatek, manželství a rodičovství se stává dominantní hodnotou mladých lidí. Významným projevem této dobové nálady je tzv. „baby boom“ – tedy strmý nárůst porodnosti, především u mladých manželství. Tento proces ovšem nespočíval pouze v nárůstu natality, ale i ve změně ve vztahu k dětem – charakterizovala jej celá řada postojů k dítěti, které de Singly shrnul slovy „dítě je králem“. Znamená to uvolnění tradiční disciplíny a autoritativního vedení, místo toho sílí tendence poskytovat dítěti všemožná dobrodíní, obklopovat jej podnětným prostředím aj. Dítě samo určuje, jak má být vychovááno.

Zhruba od 60. let 20. století se začínají hromadit jevy připravující změnu. Mezi tyto jevy patří význam materiálního/ekonomického zabezpečení rodiny. Například více dětí v rodině klade nároky na jejich zabezpečení, které ne vždy je v silách muže. Zaměstnanost žen je stále naléhavější, a jestliže mají být ženy zaměstnány jako muži, vyžadují stále důrazněji i větší podíl mužů na chodu domácnosti. Nastupuje trend

zrovnoprávnění obou pohlaví. V tomto období také přichází nevídaný pokles plodnosti rodin, který zasahuje až do naší současnosti. Dramatický pokles porodnosti a sňatečnosti, spojený s nárůstem rozvodovosti, provází i další sdružené jevy, které někteří badatelé považují za příznaky krize rodiny.

Přelom 80. a 90. let 20. století přinesl nárůst rozvodů, uzavírání druhých a třetích manželství, život mimo pevný a trvalý rodinný svazek způsobil, že daleko více dětí vyrůstá v nestabilnějším prostředí.

Česká situace v zásadě odráží trendy, o který jsem zde psala, ale s některými specifiky. Zejména platí, že v období totality nastupují změny probíhající na západě zhruba se zpožděním o jednu generaci, po politickém převratu se však jejich tempo zrychluje – dochází k tzv. „dohánění“ (13).

V otázce týkající se poměrového složení dětí ve třídách základních škol byly odpovědi pedagogů velice různé. Z uvedených odpovědí vyplývá, že v průměru na jednu třídu základní školy připadá 23% dětí z rozvedených rodin a 7% dětí z nesezdaných rodin. V otázce týkající se poměrového složení dětí ve třídách základních škol v 70. a 80. letech 20. století, se 85% pedagogů shodlo na tom, že bylo méně dětí z rozvedených a nesezdaných rodin. Toto vše se shoduje i s daty **Českého statistického úřadu** (viz. tabulka č.1 a tabulka č. 2 v kapitole 1.6.3 Charakteristika současné české rodiny).

Zde se nejdříve zmíním o vývoji rozvodovosti od 60. let 20. století do současnosti, poté se budu soustředit na nesezdané rodiny, tedy soužití muže a ženy bez uzavření manželství, s čímž souvisí i nárůst a pokles sňatečnosti.

Po druhé světové válce stoupala rozvodovost jen mírně, její rychlejší nárůst se projevil až v polovině 60. let (po přijetí nového zákona o rodině v roce 1963, kterým byl při rozvodu zrušen princip viny, nepřipouštěl se však takzvaný smluvený rozvod. Novelou z roku 1965 byl pak umožněn rozvod i bez souhlasu nevinného manžela, pokud spolu manželé delší dobu nežili - v praxi byla hranice 3 roky).

Z počáteční úrovně okolo 10 tisíců rozvodů ročně (začátkem 50. let) došlo

k prvnímu vzestupu v roce 1955. V roce 1969 poprvé překročil absolutní počet rozvodů hranici 20 tisíc a v roce 1984 poprvé převýšil hranici 30 tisíc.

Od počátku 60. do počátku 90. let se ukazatele rozvodovosti zvýšily téměř na trojnásobek.

Po roce 1989 se dlouhodobý růst počtu rozvodů zastavil na vysoké úrovni okolo 30 tisíců rozvodů a tento počet se ustálil prakticky po celá 90. léta.

V roce 1999 byl přerušen dlouhodobý trend mírného růstu rozvodovosti a počet rozvodů výrazně klesl, a to na úroveň z roku 1971 (tehdy byla hrubá míra rozvodovosti 2,4 na rozdíl od 3,2 v roce 1999). Toto náhlé snížení způsobila legislativní změna, protože novela zákona o rodině (č. 91/1998 Sb.) s účinností od 1. srpna 1998 nově upravila podmínky, za kterých může být rozvod uskutečněn. Novela přinesla tyto podstatné změny:

- Ztížila rozvody manželství s malými dětmi (soud musí upravit práva a povinnosti rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu ještě před rozvodem manželství. Manželství nemůže být rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.) V praxi výši rozvodovosti nejvíce ovlivnilo právě toto ustanovení.
- Zavedla takzvaný nesporný rozvod se zjednodušeným projednáváním (soud v tomto případě nezjišťuje příčiny rozvratu a rozvede manželství, pokud jsou splněny určité podmínky: manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu minimálně šest měsíců nežijí, k návrhu se druhý manžel připojí a manželé mají vyřešeny vzájemné majetkoprávní vztahy a poměr k nezletilým dětem.)

V roce 2001 vzrostl počet rozvodů opět nad hranici 30 tisíc, což ukazuje, že intenzita rozvodovosti pokračuje ve svém vzestupu, který byl v letech 1999-2000 přerušen pouze dočasně **(39)**.

Tímto se opět potvrzuje, že nárůst rozvodovosti není přímo spjat s příchodem demokracie, ale s vývojem společnosti.

Co se týká dětí z rodin nesezdaných, tak nesezdané soužití je soužití muže a ženy bez uzavření sňatku. Před rokem 1989 byly podíly dětí rodící se mimo manželství

velmi nízké. Narození dítěte bylo velmi úzce spjato s uzavřením manželství, došlo-li k početí dítěte za svobodna, sňatek velmi rychle následoval **(28)**.

V 70. letech, zatímco v mezinárodním přehledu dochází k prvním trvalým poklesům úrovně sňatečnosti, tedy nárůstu nesezdaných a rozvedených rodin, v České republice v 70. letech úroveň sňatečnosti vzrostla. Jako jedna možná příčina tohoto vzrůstu může být považováno uzavření hranic České republiky od 1. září 1969, čímž se zúžily možnosti obyvatel. Další možnou příčinou bylo zavedení státní podpory, která byla vyplácena manželům mladším třiceti let a majícím hrubý měsíční plat nižší než 5.000 Kčs. měsíčně. Výše státní podpory byla 30.000 Kčs. a představovala zhruba 1,5 násobek ročního pracovního příjmu té doby. Půjčit se mohlo buď na pořízení bytu (úroky 1 %) nebo na zařízení bytu (úroky 2,5 %). Doba splatnosti byla 10 let a při narození dítěte se prodloužila o 1 rok. Zároveň se při narození prvního dítěte, pokud se dožilo jednoho roku, snížila půjčka o 2.000 Kčs. a u každého dalšího dítěte o 4.000 Kčs. Odhadem 3/4 rodin novomanželů splňovaly uvedené podmínky a čerpaly novomanželskou půjčku.

V 80. letech došlo k poklesu a stabilizaci úrovně sňatečnosti (počet sňatků za rok se ustálil na cca 80ti tisících) **(42)**.

V 90. letech se počet i podíl mimomanželských dětí zvyšoval. Tento trend byl podpořen odkladem sňatku a snížením počtu dětí rodičích se do manželství, liberálním společenským postojem k nesezdanému soužití a v neposlední řadě také snížením podpory státu určené mladým manželům **(28)**. V této době také došlo k výraznému snížení úrovně sňatečnosti svobodných a zároveň se zvýšil průměrný věk při vstupu do manželství. Manželské formy se začínají pluralizovat (*v západní Evropě byly první náznaky tohoto procesu zachyceny již v polovině 60. let*), vedle manželství se rozšiřuje i nesezdané soužití a též tzv. společné oddělené žití **(42)**.

V otázkách týkající se současné autority pedagogů, pouze 8% pedagogů odpovědělo, že *pedagog je v současné době autoritou*. 32% pedagogů si myslí, že *záleží na osobnosti učitele, ten kdo má přirozenou autoritu jí má pořád, jiný ji nikdy nezíská* a 60% pedagogů se shodlo na tom, že *autorita učitele v současné době výrazně*

poklesla - 47% z těchto pedagogů si myslí, že příčinou je to, že chybí *podpora ze strany společnosti* a 53% z těchto pedagogů si myslí, že *není podpora ze strany rodiny*.

Dále jsou pedagogové přesvědčeni, že v 70. a 80. letech 20. století byla *lepší morálka, kázeň a že povolání učitele, mělo autoritu danou stavem společnosti*. Také si myslí, že *dříve škola a rodina více spolupracovaly*.

Autorita se od pedagogů předpokládá, jako nezbytný předpoklad úspěšné výchovy. Není pochyb o tom, že autorita je součástí učitelské profese. Přesto není vždy shoda v názoru, co se autoritou rozumí. Termín autorita se používá ve dvou hlavních významech:

a) ve smyslu pravomoci (tzv. formální autorita)- je to autorita daná společností, vyplývá z úlohy učitele jako zástupce společnosti, který smí v jistých mezích rozhodovat o odměnách a trestech, organizovat vyučování apod. Tato autorita je pro učitele nezbytná a lze pouze diskutovat o její míře, jak se měnila v historických obdobích a za různých společenských podmínek.

b) autorita daná žáky (neformální) – vyjadřuje dobrovolné uznání a přijetí vedoucí úlohy pedagoga, znamená vážnost, úctu, ochotu respektovat slova učitelů. Protože žádný učitel nevystačí s formální autoritou, je tato neformální autorita pro úspěch výchovy nutná a všichni učitelé o ni nejrůznějšími způsoby usilují.

Vybudování neformální autority učitele je v dnešní době nelehké – hovoří se obecně o krizi autority ve společnosti, a tím i o krizi odpovědnosti, která je s autoritou nedílně spojena (29).

Na otázku: „Jak současní rodiče tráví volný čas se svými dětmi?“ odpovědělo 36% pedagogů, že je to *individuální. Kvalitní rodiče se snaží trávit volný čas s dětmi smysluplně a ostatní rodiče nikdo nepředělá* - tyto pedagogové si myslí, že v 70. a 80. letech 20. století to bylo *stejně nebo podobné*. 64% pedagogů odpovídalo, že *současní rodiče mají na své děti čím dál méně času. A pokud jim nějaký čas věnují, tak jedou nakupovat do supermarketů, jedou do multikina, nebo ten čas tráví u televize, nebo ho dětem vynahrazují finančními a věcnými dary* - tyto pedagogové si myslí, že v 70. a 80. letech 20. století rodiče se svými dětmi trávili mnohem *více času, že rodina držela více*

při sobě, více si povídali a více cestovali po České republice. Zde bych chtěla podotknout, že tato odpověď je v rozporu s následující otázkou, ve které pedagogové uváděli, že v 70. a 80. letech 20. století trávily děti více času venku se svými kamarády, více navštěvovaly zájmové kroužky a sportovaly.

Dle Hofbauera, B. je rodina jako primární sociální skupina pro většinu dětí a mladých lidí prvotním prostředím volnočasového života a výchovy, zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti. Na volný čas dětí v rodině jako zdroj pozitivních i negativních vlivů působí především objektivní podmínky života a výchovy dětí v rodině: její velikost a úplnost nebo pozdější zakládání rodiny. Vliv má rovněž realizace volného času uvnitř rodiny, podmíněná zejména způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů vzhledem k dětem nebo časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost.

Způsoby realizace volného času v našich rodinách se však v závislosti na jejím sociálním statusu, životním stylu i vztahu k volnočasovým potřebám dítěte od sebe značně odlišují. Společným východiskem by ale měl být dostatek času věnovaný rodiči dětem, jejich poučený a aktivní přístup k tomu, aby se děti učily svůj volný čas využívat k rozvoji sebe i ve prospěch druhých. Takový přístup však dnes není zdaleka vlastní každé rodině, poměrně častý je naopak nezájem o to, čím se její děti ve volném čase zabývají (15).

Situace rodin s dětmi je silně ovlivněna i podmínkami rodičů na trhu práce. Navzdory častým výskytům sdílení rodičovských povinností oběma rodiči a zvyšujícímu se počtu mužů, kteří se podílejí na péči o domácnost, je péče o děti ve větší míře záležitostí žen. Přitom pro českou rodinu je od doby totalitního režimu typické zapojení obou partnerů do placené práce a české ženy mají již dlouhou tradici v zaměstnávání mimo domov (28). **Dle Dunovského, J. et al. (9)** výrazně ubylo společného času, a to zejména v rodinách s dětmi, kde úbytek času trápí 60% rodičů, o to více záleží na kvalitě společných chvil, na tom jak společný čas s dětmi tráví. V rodinách ubývá společně tráveného času a společné činnosti, vytrácejí se setkání, kolem rodinného stolu, která napomáhají vytváření, rekonstruování a propojování individuálních životních historií a usnadňují zařazování vlastních zkušeností dítěte do

kontextu zkušenosti rodiny. Tento názor sdílí i **Havlík, R. a Kořa, J. (12)**, kteří píší, že členové rodiny se scházejí stále méně, jejich zájmy, postoje, orientace spjaté s profesí a do jisté míry i s volným časem se stále více rozrůžňují. V krajních situacích může dojít k odcizení, atomizaci a následně až k deprivaci dětí, která zvyšuje riziko jejich deviantního chování.

Z výzkumu také vyplývá, že současné děti tráví nejvíce času u televize a u počítače. Další nejčastější možností trávení volného času dětí, kterou pedagogové uvedli, je sport a zájmové kroužky. Pedagogové základních škol jsou přesvědčeni, že v 70. a 80. letech byly děti více venku se svými kamarády, více navštěvovaly zájmové kroužky a sportovaly. Dále z výzkumu vyplynulo, že současné děti mají k dispozici dostatek zájmových kroužků, buď samostatných nebo v rámci domů dětí a mládeže a základních uměleckých škol. V 70. a 80. letech 20. století byl podle pedagogů menší výběr zájmových kroužků, ale byly více organizované školou a pionýrskou organizací.

Kraus, B. a Poláčková, V. et al. (22) poukazují na to, že volnočasové aktivity jsou ovlivněny biologickým zráním a jsou odrazem dosažené úrovně sociálního, mentálního a psychického zrání. Zároveň jsou stimulem dalšího zrání jedince a posunem v hodnotové orientaci. Realizace zájmů a potřeb dítěte a mladého člověka prostřednictvím volnočasových aktivit patří do sociálního učení. Rozhodující roli také zde má rodina. U většiny aktivit je silná mezigenerační kontinuita.

Zájmové kroužky a sport mohou probíhat buď v rámci volnočasových aktivit školy v letech školní docházky, kdy odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je sami nebo tomuto rozvoji dávají podněty. Jejich prostřednictvím pomáhají utvářet pozitivní vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání. Působení školy ve volném čase má dlouhodobé tradice – nejpodstatnější změny nastaly v druhé polovině 20. století, inspirovány poznáním, že ani sama rodina, ani škola nezaručí všestranný rozvoj osobnosti dítěte. Mezi volnočasové zařízení školy patří např. školní družiny, školní kluby a základní umělecké školy.

Další zájmové kroužky můžeme nalézt mimo školu. V posledních letech se volnočasové kultivace přirozených prostor denního života uskutečňuje v zahraničí i

u nás stále více rovněž prostřednictvím sportovních aktivit v parcích a na hřištích. Nejrozšířenějším vnitřně strukturovaným zařízením volného času a mládeže se staly domy dětí a mládeže. První zařízení tohoto typu vzniklo v roce 1949 v Brně, síť se rychle rozšiřovala a podle školského zákona z roku 1960 se stala součástí vzdělávací soustavy. Tyto domy se vyznačují zásadně dobrovolnou účastí v členité paletě zájmových činností, všestranností obsahu a různorodostí metod, značným a trvale rostoucím dosahem působení, rozšiřujícím se okruhem účastnických skupin, rozvojem celostátních sítí zařízení a aktivit. Navazují na působení rodiny, vyučovací i mimo vyučovací činnost školy a spolupracují s dalšími oblastmi volného času dětí a mládeže, zvláště s dobrovolnými sdruženími a zařízeními kultury a sportu **(15)**.

Zásadním faktorem volného času dětí je i vrstevnická skupina. Členství ve vrstevnických skupinách slouží k prověřování a utvrzování subjektivity jedince. Zatímco ve věkově nestejných skupinách převládají vztahy autority založené na relaci dospělí – děti, ve skupinách vrstevníků se děti učí vztahům rovnoprávnosti či autority vznikající spontánně na jiných základech než formálních a generačně zakotvených **(12)**.

Současná mládež se aktivně méně věnuje sportu, turistice, trampování. Je méně v přírodě, ale i méně navštěvuje sportovní utkání. Na tomto negativním trendu se zřejmě podílí nejen komercializace sportu, ale také medializace současné generace mládeže i konzumace drog. Mládež stále častěji sleduje televizi, poslouchá hudbu z elektronických médií, CD, magnetofonové pásky a videokazety. Vývoj celého souboru mládeže není příliš pozitivní. Kromě výdělečné činnosti se spíše prohlubuje pasivnost, konzumnost a nenáročnost.“ **(22)**.

V 70. a 80. letech 20. století patřily mezi největší volnočasové organizace Pionýr a Jiskry.

Jiskry byla za doby socialistického Československa dětská masová organizace, do které byly zařazeny prakticky všechny děti po vstupu na základní školu. Hlavním cílem bylo připravit děti na vstup do Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže, ke kterému docházelo asi ve 4. nebo 5. třídě základní školy **(18)**.

Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže byla dominantní organizací pro děti a mládež v 70. a 80. letech 20. století v Československu. Měla mj. vládnoucí Komunistické straně Čech usnadňovat působení na mládež ve věku školáků základních škol. Vznikla v roce 1970, kdy se do ní přeregistrovaly oddíly z nuceně zaniklých dětských organizací (např. Pionýra a Junáka, vzniklých v roce 1968). V lednu roku 1990 postupně přešla v ideologicky nezávislé a demokratické sdružení Pionýr (30).

Celá tato kapitola koresponduje s názorem **Langmeiera, J. a Krejčířové, D.** kteří ve své knize píší, že v minulosti byla situace týkající se výchovy snazší ze dvou vzájemně souvisejících důvodů. Výchovné praktiky byly zhruba stejné v generacích po sobě následujících, neboť výchovné cíle byly podobné. Dítě bylo vychováno v tradici upevněné dlouhými věky, která zajišťovala předávání kulturního dědictví. Výchova byla přípravou v podstatě pro stejný svět, jako byl svět otců a dědů. Ani některé revoluční společenské proměny nezasáhly vývoj dětí v širokých vrstvách zásadním způsobem. Teprve od konce minulého století se začíná situace měnit. Všechny knihy z druhé poloviny 19. století zdůrazňují nutnost naprosté, doslova až slepé poslušnosti dětí. Poslušnost je prostředek, který zajišťuje reprodukci společenských norem z generace na generaci a upevňuje stabilitu společenských institucí.

Od začátku 20. století se však začíná hroutit mnoho zdánlivě neotřesitelných autorit a důvěra v poslušnost a podřízenost staršímu, moudřejšímu či mocnějšímu se zdánlivě rychle rozplývá.

Od 20. do 50. let 20. století se požadavek poslušnosti v našich zemích už nezdůrazňuje tolik, ale ani se proti němu tak nebrojí. Vrátil se však do výchovy zadními vrátky v požadavku naprostého pořádku a pravidelnosti v životospřávně.

Teprve na počátku 50. let se u nás začaly ozývat hlasy, které doporučovaly ponechat od počátku na dítěti iniciativu v jeho vlastním duševním vývoji a zdůrazňovaly, že každé násilí ve výchově je škodlivé.

Naznačené změny v názorech na výchovu dětí souvisejí zřejmě s rychlými proměnami celé společnosti, s její demokratizací a s požadavky na výkon jedince za

podmínek rychle se rozvíjející průmyslové výroby, ale i s proměnami rodiny a jejich funkcí a s novým postavením dětství.

Emocionalita dříve rozprostřená do širšího sociálního prostoru se ve 20. století scvrkla do malé nukleární rodiny. Dětství se stále prodlužuje a nepřechází přímo do dospělosti jako dříve, ale dává jedinci čas na dlouhé dospívání a plné osobní rozvinutí všech potencií. Mezi generací rodičů a dětí je odstup stále větší. Rodiče vyrůstali za podmínek, které jsou podstatně odlišné – a to pokud jde o názory, o hodnoty, způsob života i o pracovní a společenské požadavky. V těchto podmínkách se ovšem výchova komplikuje. Demokratická výchova je problematičtější a vyžaduje pružnější přístup než výchova autoritativní, která už nyní evidentně nestačí. Vývoj dětí je rychlejší, ale současně většinou nerovnoměrnější, a tedy stále vzdálenější ideálu harmonického rozvoje osobnosti (24).

Z toho vyplývá, že se nezměnilo pouze chování dětí, ale i přístup vychovávajícího k vychovávanému.

Z výsledků výzkumu jsem vyvodila následující hypotézy:

- H1: *Na chování současných dětí neměla vliv pouze demokracie.*
- H2: *Nejčastějším způsobem trávení volného času současných dětí je sledování televize a hraní počítačových her.*
- H3: *Starší generace pedagogů se špatně přizpůsobuje moderním formám vyučování.*

6. Závěr

V diplomové práci jsem se věnovala vlivu sociálního klima na chování dětí na základních školách. Pomocí polostandardizovaných rozhovorů jsem zjistila, že většina oslovených pedagogů velmi citlivě vnímá změnu chování dětí po nástupu demokracie v České republice. Tuto změnu přičítají změně politického systému, což je v souladu s uvedenými zdroji pouze částečně. Většina uvedených zdrojů se shoduje, že změna chování dětí na základních školách je zapříčiněna celkovým vývojem společnosti jako takové – kdy příchod demokracie je pouze její součástí. Z rozhovorů dále vyplynulo, že na změnu chování dětí má také vliv nedostatek času rodičů, kteří často děti zajišťují po materiální stránce na úkor společně strávených chvil. Tento stav je také podle uvedených zdrojů spojen s vývojem společnosti – hlavně s nástupem žen do zaměstnání ve druhé polovině 20. století, který nastal ještě před nástupem demokracie. Je ale pravdou, že demokracie značně obohatila pracovní trh, což se u mnohých rodičů projevilo zvětšením počtu hodin strávených v zaměstnání.

Z výzkumu je také patrné, že tato generace pedagogů je stále silně ovlivněna totalitním režimem. Z odpovědí pedagogů vyplývá, že v minulosti bylo chování dětí lepší, zájmové kroužky byly také lépe organizované, lepší byla i morálka, kázeň a rodina se dětem více věnovala. Zde dochází opět k rozporu v porovnání se zdroji, jež tvrdí, že tyto jevy jsou spíše zapříčiněny vývojem společnosti, než-li příchodem demokracie. Rozhodně ale nechci říci, že nás totalitní režim neovlivnil. Jak jsem již uvedla v kapitole Diskuse, v porovnání s ostatními Evropskými zeměmi u nás společenský vývoj probíhal, ale pomaleji, jeho zrychlení přišlo až s příchodem demokracie. Příchod demokracie lze tedy chápat spíše jako urychlení zmiňovaného vývoje.

Dospěla jsem k závěru, že demokracie i totalitní režim jsou součástí našeho společenského vývoje, které se každý svým dílem podílely i na chování dětí na základních školách. Nelze je však považovat za jediné determinanty ovlivňující chování dětí.

7. Seznam použitých zdrojů

1. ADAMOŤÁ, K. et al. *Politologický slovník*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. 284s. ISBN 80-7179-469-4
2. AUGUSTA, F. Člověk, technika, výchova [online]. Dostupný z: <<http://www.blisty.cz/art/322282.html>>. ISSN 1213-1792. [cit. 2007-02-26]
3. BÁRTLOVÁ, S. – HNILICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu. Zjišťování spokojenosti pacientů*. 1.vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2000. 118s.
4. BOLDIŠ, P. Bibliografické citace dokumentů podle ČSN 690 a ČSN ISO 690 : Část 1 –Metodika a obecná pravidla [online]. Verze 3.0 (2004). © 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004. Dostupný z: <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>.
5. BOLDIŠ, P. Bibliografické citace dokumentů podle ČSN 690 a ČSN ISO 690 : Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů [online]. Verze 3.0 (2004). © 1999-2004, poslední aktualizace 11. 11. 2004. Dostupný z : <<http://www.boldis.cz/citace/citace2.pdf>>.
6. ČÍŽKOVÁ, J. et al. *Přehled vývojové psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. 175s. ISBN 80-7067-953-0
7. Demokracie [online]. Dostupný z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Demokracie>>. [cit. 2007-04-17]
8. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 374s. ISBN 80–246-0139-7

9. DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada Publishing, 1999. 279s. ISBN 80-7169-254-9
10. Globalizace [online]. Dostupný z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Globalizace>>. [cit. 2007-03-1]
11. HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 776s. ISBN 80-7178-303-X
12. HAVLÍK, R. – KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 174s. ISBN 80-7178-635-7
13. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 280s. ISBN 978-80-247-1168-3
14. HINTNAUS, L. *Člověk a rodina. Smysl a funkce rodiny*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, 1998. 95s. ISBN 80-7040-315-2
15. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176s. ISBN 80-7178-927-5
16. HOLOUŠOVÁ, D. et al. *Základy pedagogiky I*. 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. 89s. ISBN 80-7067-575-6
17. HRÍCHOVÁ, M. – Novotná, L. – Miňhová, J. *Vývojová psychologie pro učitele*. 2.vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2000. 82s. ISBN 80-7082-626-6
18. Jiskry [online]. Dostupný z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Jiskry>>. [cit. 2007-03-20]

19. JOCH, R. Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly [online]. Dostupný z: <<http://www.fragmenty.cz/j1155.htm>>. [cit. 2007-04-18]
20. Komunikace a masmédiá [online]. Dostupný z: <<http://st.vse.cz/~XSKRV03/esej.htm>>. [cit. 2007-02-18]
21. KONEČNÝ, J. – URBANOVSKÁ, E. *Psychologie pro učitele*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 106s. ISBN 80-244-0554-7
22. KRAUS, B. – POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. 199s. ISBN 80-7315-004-2
23. KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. 1.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. 165s. ISBN 80-7041-841-9
24. LANGMEIER, J. - KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 344s. ISBN 80-7169-195-X
25. MATOUŠEK, O. – KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003. 340s. ISBN 80-7178-771-X
26. Naděje dožití (střední délka života) v letech 1920 – 2005 [online]. Dostupný z: <[http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3E0033266C/\\$File/4032060806.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3E0033266C/$File/4032060806.pdf)>. [cit. 2007-03-28]
27. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. 1.vyd. Praha: Management Press, 1993. 232s. ISBN 80-85603-34-9
28. *Národní zpráva o rodině*. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004

29. PAŘÍZEK, V. *Základy obecné pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1996. 76s.
30. Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže [online]. Dostupný z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pion%C3%BDrsk%C3%A1_organizace_Socialistick%C3%A9ho_svazu_ml%C3%A1de%C5%BEe. [cit. 2007-03-20]
31. Podstata komunismu [online]. Dostupný z: <http://www.valach.info/texty/totalita/komunismus/podstatakomunismu.htm>. [cit. 2007-04-18]
32. Politika [online]. Dostupný z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Politika> >. [cit. 2007-03-16]
33. PROKOP, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1.vyd. Liberec: Rektorát Technické univerzity, 2001. 96s. ISBN 80-7083-535-4
34. PRUNNER, P. – MIŇHOVÁ, J. – KUBÍKOVÁ, A. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie pro učitele*. 1.vyd. Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, 1993. 90s. ISBN 80-7043-098-2
35. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 322s. ISBN 80-7178-579-2
36. Průměrný věk ženy při porodu prvního dítěte v evropských zemích v letech 1960 – 2004 [online]. Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3E0033AE62/\\$File/4032061112.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3E0033AE62/$File/4032061112.pdf). [cit. 2007-03-6]

37. PŘADKA, M. *Vybrané problémy vztahu výchovy a prostředí*. 1.vyd. Brno: Spisy pedagogické fakulty UJEP, 1983. 173s.
38. PŘADKA, M. *Výchova a prostředí (Vybrané problémy)*. 1. vyd. Brno: Rektorát UJEP, 1978. 90s.
39. Rozvodovost – historie [online]. Dostupný z: http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie=. [cit. 2007-04-12]
40. Rozvody podle délky trvání manželství v letech 1950 – 2005 [online]. Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3D0046E6AD/\\$File/4032060502.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3D0046E6AD/$File/4032060502.pdf). [cit. 2007-04-18]
41. SCRUTON, R. *Slovník politického myšlení*. Z angl. Originálu A Dictionary of Political Thought. Přel. Petr Pithart. 2.vyd. Brno: Atlantis, 1999.188s. ISBN 80-7108-184-1
42. Sňatečnost – historie [online]. Dostupný z: http://www.demografie.info/?cz_snatecnosthistorie=. [cit. 2007-04-12]
43. Sňatky a bilance manželství v letech 1920 – 2005 [online]. Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3D0046AF80/\\$File/4032060405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3D0046AF80/$File/4032060405.pdf). [cit. 2007-04-23]
44. Socialismus [online]. Dostupný z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Socialismus>. [cit. 2007-03-22]
45. Socialismus [online]. Dostupný z: <http://literatura.kvalitne.cz/soci.htm>. [cit. 2007-04-07]

46. Socialismus [online]. Dostupný z: <http://sevela.com/leviceversuspravice/socialismus.pdf>. [cit. 2007-03-23]
47. Škola [online]. Dostupný z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0kola>. [cit. 2007-03-21]
48. ŠPIČÁK, J. *Prostředí z pohledu sociální pedagogiky*. 1.vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1993. 61s. ISBN 80-7067-227-7
49. ŠVARCOVÁ, I. *Základy pedagogiky pro učitelské studium*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická, 2005. 98s. ISBN 80-7080-573-0
50. ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z psychologie. III. Díl: Vývojová Psychologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. 51s. ISBN 80-7083-571-1
51. ŠVINGALOVÁ, D. *Základy psychologie. III. Díl: Kapitoly z psychologie osobnosti – 1. část*. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita, 2000. 144s. ISBN 80-7083-384-X
52. VÁGNEROVÁ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Karolinum, 2003. 210s. ISBN 80-246-0015-3
53. *Velký sociologický slovník. I, A-O*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1
54. *Velký sociologický slovník. II, P-Ž*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-310-5
55. Vývoj používání antikoncepce u žen v reprodukčním věku [online]. Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tab/67002A008A>. [cit. 2007-03-23]

56. Základní údaje o narozených a ukazatele porodnosti v letech 1950 – 2005 [online]. Dostupný z: [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3D00470023/\\$File/4032060601a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/3D00470023/$File/4032060601a.pdf). [cit. 2007-03-23]
57. ŽALOUDEK, K. *Encyklopedie politiky*. 3.vyd. Praha: Libri, 2004. 575s. ISBN 80-7277-209-0

8. Klíčová slova

Sociální klima

Chování dětí

Základní škola

Pedagogové

Výchova